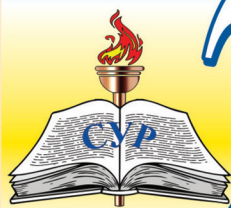

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXXV рік видання. № 376, жовтень, 2025

Володимир СЛІПЧЕНКО,
Нестор Літописець.

*І ружому навчається,
Щ свого не цурається...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

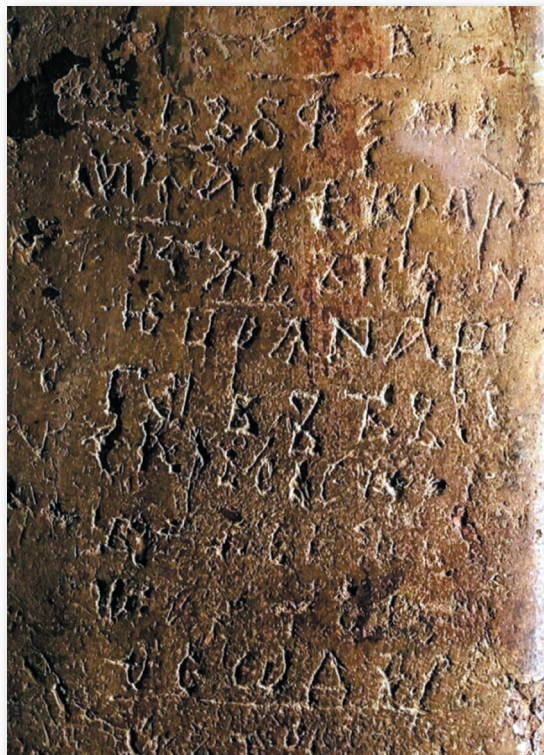
- ❖ *Українська мова і писемність як духовна константа державності*
- ❖ *Михайлові Михайлюку – 85*
Час і слово: свято Михайла Михайлюка
Притчева природа віршованих казок Михайла Михайлюка
Жінки в житті поета Михайла Михайлюка
- ❖ *Поет сумління, пам'яті й молитви (на 70-річчя Бориса Бунчука)*
- ❖ *Сучасна українська драматургія – Олександра Кісілевська –*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *На допомогу вчителю: Проєктне навчання як засіб формування ключових компетентностей учня*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (CXIV)*
- ❖ *«Дні українського театру»*
- ❖ *Вовк гуцульського краю (Уривок з повісті)*
- ❖ *Барабери (Уривок з повісті)*
- ❖ *Духовні джерела. Архистратиг Михаїл – небесний воїн і покровитель духовної сили*

Володимир АНТОФІЙЧУК

УКРАЇНСЬКА МОВА І ПИСЕМНІСТЬ ЯК ДУХОВНА КОНСТАНТА ДЕРЖАВНОСТІ

Українська мова постала задовго до появи писемності – з живого подиху людини й землі, з первісного прагнення осмислити довкілля через слово. Її витoki сягають доісторичних глибин, коли мовлення було засобом спілкування й самим актом творення світу. Формуючись упродовж тисячоліть – крізь еволюцію праслов'янського мовлення, у середовищі племен, у молитві та пісні, – вона поступово вивершилася мовною традицією Київської Русі, заклавши підвалини подальшої української писемності.

Про прадавню тяглість української мови свідчать археологічні пам'ятки та реліктові форми усної творчості, передусім календарно-обрядові пісні. Як зазначав Олександр Потебня, веснянки побутували на українських землях уже в I тисячолітті до нашої ери, що дає підстави говорити про формування питомого мовного ґрунту нашого народу ще в найдавнішій епохи його духовного становлення. У цих піснях – не лише краса ритуального слова, а й відлуння світогляду, який формувався задовго до появи писемної культури.

Запис про поховання Ярослава Мудрого
у Софійському соборі 20 лютого 1054 р.

Цю ідею історичної тяглості та самобутності українського слова науково обґрунтував Степан Смаль-Стоцький. Він заперечував існування спільної «давньоруської» мови як проміжної ланки між праслов'янською та східнослов'янськими мовами, доводячи, що руська (українська) мова постала безпосередньо з праслов'янської основи. Учений утверджував історичну рівновартість української мови серед інших слов'янських, підкреслюючи, що вона така ж давня, як польська, чеська чи сербська, і є не похідним відгалуженням, а повноправною спадкоємицею праслов'янської мовної спільності.

Архаїчні пісенні та мовні форми, що збереглися в народній пам'яті, свідчать про те, що українське слово має глибоке, доісторичне коріння. Із цього духовно-мовного підґрунтя природно постала потреба закарбовувати думку знаком – у зародженні письма як продовженні живого мовлення, як новому способі втілення слова. Так духовна енергія мови перейшла у форму письма, відкривши нову сторінку культурної історії народу.

Українська писемність своїм корінням сягає доби, що передувала християнізації Русі. Про це свідчить «Сказання чорноризця Храбра про письменна», у якому зазначено, що слов'яни ще до створення кирилиці користувалися умовними знаками – «чертами й різамми», тобто різьбленими символами, за допомогою яких передавали зміст і закодовували думку. Уже тоді існувала знакова система, що передувала справжньому алфавіту. Писемна культура, хоч і перебувала на початковому етапі розвитку, уже побутувала в Київській державі до хрещення Русі, адже відомо, що князь Олег укладав і власноруч підписував угоди з греками у 907 та 911 роках. Ці факти переконують, що на українських землях уже тоді існував розвинений адміністративно-правовий обіг, який передбачав знання письма і його застосування у державних справах.

Цю давню традицію матеріально підтверджують графіті собору Святої Софії Київської – молитви, імена, побутові записи, навіть учнівські вправи, видряпані на стінах храму XI–XII століть.

(Продовження на 4 с.)

УКРАЇНЬСЬКА МОВА І ПИСЕМНІСТЬ ЯК ДУХОВНА КОНСТАНТА ДЕРЖАВНОСТІ

(Продовження з 3 с.)

Вони переконують у тому, що писемність у Київській Русі не обмежувалася монастирями чи книжними осередками, а всебічно й надійно забезпечувала щоденний ритм тодішнього суспільства.

Питання про походження слов'янської абетки дискутується протягом тривалого часу. Імена святих Кирила та Мефодія традиційно пов'язують із творенням слов'янського письма. Однак низка дослідників, зокрема митрополит Іларіон (Іван Огієнко), вбачали і вбачають у їхній місії не початок, а лише реформування вже наявної місцевої писемної традиції. У праці «Слов'янське письмо перед Костантином» учений доводив, що слов'янська графічна культура існувала ще до кирилиці, а діяльність Кирила та Мефодія полягала в упорядкуванні та вдосконаленні цієї системи відповідно до потреб християнського богослужіння. Так первісне місцеве письмо отримало гармонійну структуру, стало носієм сакрального змісту й утвердило руське слово в річищі європейської книжної культури.

Найдавнішими відомими пам'ятками цього слова вважають тексти Реймського Євангелія – книги, що, ймовірно, походить із Києва XI століття і несе живу інтонацію перших книжників української культури. У тіні історії, серед міфів і переказів, постає і загадка «Велесова книга» – пам'ятка, яка могла би бути відгомонам ще давнішої слов'янської доби. Її достовірність і далі залишається предметом наукових дискусій, однак сама можливість її існування промовляє до нас як символ, бо за прагненням мати свою «книгу початку» простежується віра в глибину власного коріння, у тяглість нашого слова від прадавніх часів. Так із поєднання міфу й літопису, усної

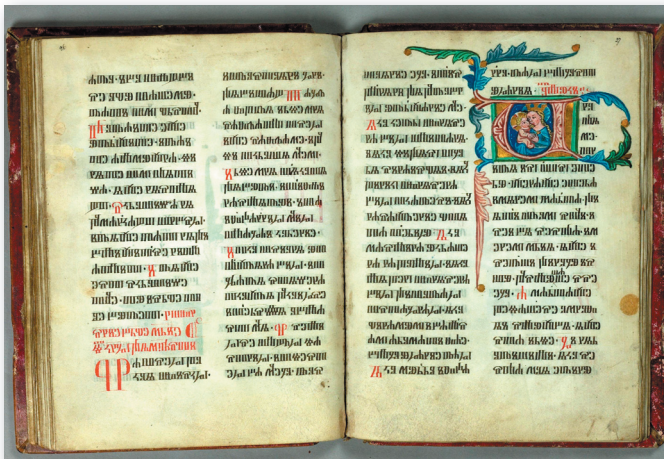
пісні та письмового рядка постає українська мова – явище, що не має початку в часі, бо співіснує з самою історією людини на цій землі.

Початок української писемності – не технічна подія, а духовний вибух. Коли чернець Києво-Печерського монастиря Нестор, прозваний Літописцем, укладав «Повість минулих літ», він не лише упорядковував факти, а творив моральну структуру часу, у якій історія поставала як діалог людини з вічністю.

Нестор Літописець прагнув з'ясувати витоки Руської землі не задля задоволення цікавості хроніста, а щоб показати місце своєї держави у світовому божественному задумі. Відраховуючи час від біблійних подій – від Сотворіння світу, синів Ноя, розселення народів після потопу, – він уписував історію Русі-України у всесвітній контекст, доводячи, що наш народ не поза історією, а в самій її серцевині. Крізь це історіографічне бачення він надавав літописові сакрального виміру, бо рідна йому земля з'являється у тексті твору як спадкоємиця Божого промислу, як жива частина історії людства. Його знамените питання – «звідки пішла Руська земля» – втілюється історичним прологом і духовною формулою державності.

Нестор Літописець започаткував традицію державного мислення, яку продовжив великий київський князь і письменник Володимир Мономах. Його «Повчання» – перлина староукраїнської політичної моралі, що поєднала етичний і державний імператив. У цьому творі слово перетворюється на інструмент державотворення, відповідно до якого правитель формує закон, а разом з ним – і моральну відповідальність влади перед народом. Так українська писемність уже в добу Київської Русі послужила основою політичної культури, а українське слово – мірилом мудрості правителя.

Особливим підтвердженням високої місії українського письма стала місія Анни Ярославни, дочки Ярослава Мудрого – королеви Франції, яка підписувала державні акти кириличною графікою. Цей факт має символічне значення: українська писемність ще в XI столітті виходить за межі власного простору, стає явищем європейського масштабу, засвідчуючи культурну зрілість і міжнародний авторитет Київської держави. Так слово Русі-України заговорило мовою Європи, а українська писемна традиція увійшла до кола світової християнської цивілізації.

Реймське Євангеліє

Після занепаду Київської Русі естафету книжної культури перебрала Галицько-Волинська держава – наступниця духовних і політичних традицій Києва. Тут продовжувалося літописання, творилися пам'ятки права, розвивалася шкільна справа, формувався образ правителя як мудрого законодавця і покровителя освіти. У цей період книжність зберігала тяглість руської мови й культури, утверджуючи ідею державності в нових історичних умовах.

Саме ця культурна безперервність стала підґрунтям для подальшого відродження українського слова в добу Ренесансу та раннього Бароко. У XVI–XVII століттях у середовищі міських братств заснувалися школи, друкарні, переклади Святого Письма, які утверджували українську мову в освіті та релігійному житті. Острозька академія, Львівське братство, а згодом і Києво-Могилянська академія зросли справжніми осередками гуманістичної освіти й духовного оновлення.

Тут слово стало втіленням богословської думки, філософії, красного письменства, державного й церковного самоствердження. У творах Іова Борецького, Петра Могили, Лазаря Барановича, Інокентія Гізеля українська писемність виявила не лише високу культуру наукового мислення, а й глибоку національну свідомість. Так барокова книжність, оперта на давню традицію Русі, поєднала сакральність і розум, науку й віру, закладаючи підвалини модерної української духовності.

У XVI столітті Пересопницьке Євангеліє та Острозька Біблія надали мові особливої величч, тому що українське слово вперше увійшло у простір священного тексту. Згодом переклади Святого Письма, здійснені Пантелеймоном Кулішем, Іваном Пулюєм та Іваном Нечуєм-Левицьким, утвердили українську мову в сакральному просторі, довівши, що вона здатна передати найвищу істину людського духу – Божу мову. Так розпочалася українська традиція біблійного слова, у якій єднуються віра, наука й нація.

У молитві рідною мовою утвердилася духовна державність, бо народ, який звертається до Бога своїм словом, – стає собою.

У XVII–XVIII століттях українське слово входить у добу свого духовного розквіту. Козацька держава, народжена з визвольної боротьби, надала мові нового звучання – мужнього, державницького, пророчого. У літописах Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка слово стало літописом історичних подій і національного духу. У ньому зазвучало усвідомлення історії як боротьби за волю і право бути

народом – боротьби, що поступово переростала у зрілі державницькі концепції.

Києво-Могилянська академія виробила нову традицію політичного мислення, у якій слово й закон поєднувалися у вияв духовного порядку. Апогеєм цієї лінії стала Конституція Пилипа Орлика (1710) – видатний документ, що визнав спроможність української мови й на юридичну аргументацію, на формулювання засад державного устрою та принципів управління. Це був акт державного слова – доказ того, що мова вийшла за межі книжності й стала простором свободи, у якому нація усвідомила себе як самостійний суб'єкт історії.

Духовний міст від вершини українського Бароко до нової епохи проклав Григорій Сковорода – мислитель, поет, педагог, який утвердив потужність українського слова як форму філософського пізнання, надавши йому статус духовного самопізнання, «дзеркала серця». Він зробив українську мову простором діалогу людини з Богом, світом і самою собою. Його притчі, байки, вірші та філософські трактати поєднують біблійну символіку, народну мудрість і античну традицію, творячи унікальний тип українського духовного гуманізму. У його вченні слово – жива енергія істини, що відкриває людині шлях до внутрішньої свободи.

Через Григорія Сковороду українська мова вперше набула універсального вияву – вона стала водночас і мовою молитви, і мовою думки, і мовою філософії. У його спадщині завершилася доба староукраїнського книжного стилю і зародилася нова духовна доба – доба модерної української свідомості.

У XIX столітті українське слово вступило в нову, вирішальну фазу свого розвитку – добу національного відродження, коли мова утвердилася як носій культури і символ духовної свободи. Після століть імперських заборон і політичних роз'єднань українська мова відродилася з усією силою народного генія, утвердившись як знак історичної пам'яті та національної гідності. Першим могутнім знаком цього відродження стала творчість Івана Котляревського. Його «Енеїда» (1798) – перша пам'ятка нової української літератури й акт духовного визволення мови. У ній уперше заговорила народна стихія – свіжа, іронічна, життєствердна, сповнена енергії гумору й правди. Іван Котляревський довів, що українська мова здатна передати весь спектр людських почуттів – від сатири до високої поезії, від сміху до молитви.

(Продовження на 6 с.)

УКРАЇНЬСЬКА МОВА І ПИСЕМНІСТЬ ЯК ДУХОВНА КОНСТАНТА ДЕРЖАВНОСТІ

(Продовження з 5 с.)

На західноукраїнських землях цю місію розгорнув Маркіян Шашкевич, очільник «Руської трійці». Його слово, натхненне фольклором і духовною традицією, пробудило галицьке середовище до усвідомлення власної культурної окремішності. Альманах «Русалка Дністровая» (1837) став маніфестом національної гідності, утвердивши єдність української мови від Карпат до Дніпра.

Так через Івана Котляревського й Маркіяна Шашкевича українська мова повернулася в живий обіг народу, набула модерного звучання і послужила підмурівком великої доби Тараса Шевченка. У його поезії слово уперше набуло статусу морального закону нації, зазвучавши голосом правди, болю й пророчої віри в майбутнє. Шевченкове слово – це акт духовного визволення, що пробудив народну свідомість і перетворив мову на зброю визвольної боротьби. Його «Кобзар» відкрився своєрідною Біблією українського духу, де злилися воедино молитва, історія й національна ідея.

Далі цей духовний поступ продовжили Юрій Федькович, Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Леся Українка – творці нової української літератури, в якій книжна традиція поєдналася з живим народним словом. У їхній творчості українська мова набула універсальності, проявивши здатність передавати найтонші відтінки людських почуттів, філософських понять і суспільних ідей.

У цей час мова стала полем боротьби – духовної, політичної, історичної. І саме в цій боротьбі вона здобула остаточне право на існування як мова нації й атрибут державного буття.

Через Тараса Шевченка й Івана Франка, через слово, вистраждане у літературі та мистецтві, Україна заявила про себе світові як культурна й духовна сила, що має власний голос і власну історію.

XIX століття принесло тяжкі випробування для української культури. Валуєвський циркуляр 1863 року і Емський указ 1876 року заборонили українське друковане слово. Та замість мовчання народилася школа подвижників, які розуміли, що мова – це право й обов'язок. Пантелеймон Куліш створив нову графіку, наблизивши українське письмо до європейських норм. А національна література зарясніла незнаними досі творчими шедеврами.

У поетичному слові Тараса Шевченка, Юрія Федьковича та Івана Франка виразно прозвучали державницькі ідеї з утвердженням права України на самостійне існування. Їхня діяльність виявила моральний протест проти імперської політики Мос-

ковії, а слово проголосило заповіт національного визволення. Саме цей духовний імпульс підготував ґрунт для формування модерної політичної думки. Її кульмінацією стала праця Миколи Міхновського «Самостійна Україна» (1900) – перший програмний документ українського націоналізму. У ній ідея державності, що визрівала у поетичному й філософському слові XIX століття, вперше постала як політична доктрина. У XX столітті цей духовний рух продовжив Микола Хвильовий гаслом «Геть від Москви!», що зорієнтувало український народ на культурне й політичне визволення, додало йому прагнення повернутися до Європи, до власного духовного кола.

Коли 1917 року народжувалася Українська Народна Республіка, першим знаком свободи стала мова. Українське слово пролунало в школі, пресі, військових наказах, державному діловодстві. 1920-ті роки проголосили добу великої надії – процес українізації, коли література, театр, наука заговорили українською. Однак ця хвиля була зупинена більшовицькими переслідуваннями, репресіями та розстрілами.

Мова, що пережила століття заборон, має унікальну властивість – вона пам'ятає воскресіння. Вона завжди відроджується сильнішою, бо в ній живе етика витримки, гідність і краса.

Незалежність 1991 року надала українській мові юридичний статус. Конституція 1996 року закріпила її як державну, а Закон 2019 року визначив механізми її розвитку. 1997 року запроваджено День української писемності та мови, а 2023 року, коли свято перенесли з 9 листопада на 27 жовтня, воно набуло нового символізму – повернення до постаті Нестора Літописця й глибин історичної пам'яті.

Сьогодні, коли Україна боронить своє буття у війні, українська мова усвідомлюється як знак національної гідності та зброї державності. Вона звучить у законах, промовах, молитвах, шкільних класах і фронтових окопах. Кожне українське слово – це акт відповідальності перед тими, хто загинув за свободу, і перед тими, хто житиме далі.

День української писемності та мови – це день, коли ми згадуємо історію слова і водночас історію держави. Мова – це її пам'ять, її нерв і її воля. Вона робить народ політично суб'єктом, а духовно – безсмертним.

Україна стоїть у слові – так, як стоїть світ у світлі.

І поки триває українське слово, триває життя, державність і національна гідність.

***** Вітаємо ювіляра! *****

Михайлові Михайлюку – 85

Один із засновників Союзу українців Румунії, письменник, журналіст, засновник журналу «Український вісник», який очолює як головний редактор і донині, перший головний редактор журналу «Наш голос», Михайло Михайлюк збагатив українську літературу та публіцистику десятками томами поезії, прози, літературної критики та публіцистики. Його творчість відзначається глибокою любов'ю до рідного слова, щирістю й мудрістю, а його внесок у розвиток українського культурного життя в Румунії є безцінним.

У цей ювілейний час члени редакції журналу «Наш голос» щиро вітають пана Михайла Михайлюка з 85-річчям, зичать йому міцного здоров'я, невичерпної енергії, творчого натхнення та довгих, світлих років життя, сповнених радості, тепла і нових здобутків.

Хай його талант і надалі надихає покоління українців, а кожен новий день приносить задоволення від зробленого і віру в краще майбутнє.

Багато літ, шановний пане Михайле Михайлюк!

Степан ТРАЙСТА

ЧАС І СЛОВО: СВЯТО МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

До 85-річчя від дня народження письменника і публіциста Михая Михайлюка, головного редактора журналу «Український вісник» і члена-засновника Союзу українців Румунії, відбулася урочиста подія у Бухарестському культурному українському центрі. Захід пройшов у рамках програми «Читання окрилює душу» – Клуб читачів зібрав письменників, митців, студентів та поціновувачів прекрасного на вечорі, сповненому емоцій, мистецтва і любові до писаного слова.

Під крилом слова

Комітет Бухарестської філії Союзу українців Румунії організував третю зустріч читачів із письменниками у теплій, світлій атмосфері, присвяченій життю, відданому духові. Вечір було присвячено Михайлу Михайлюку – виразному голосу української літератури Румунії, людині, яка перетворила своє життя на безперервний діалог із мовою, пам'яттю та істиною.

На початку заходу письменник Михайло Гафія Трайста, голова Бухарестської філії СУР, передав вітання від голови СУР, депутата Миколи-Мирослава Петрецького, підкресливши роль літератури як храму ідентичності та колективної пам'яті. Він представив творчість Михайла Михайлюка, зазначивши, що це єдиний український літературний критик у Румунії, автор збірки критичних есеїв *Слово про слово*, а також поетичних книг *Дзвонар* та *Інтермецо*, романів *Не вір крикові нічного птаха* і *Міст без поруччя*, численних збірок оповідань і публіцистики.

(Продовження на 8 с.)

***** Вітаємо ювіляра! *****

ЧАС І СЛОВО: СВЯТО МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з 7 с.)

Ці твори відображають пульс спільноти, красу рідної мови та незгасиме світло українського духу, зберігаючи на своїх сторінках чар світу, який тримається словом.

У момент глибокого мистецького піднесення Михайло Гафія Трайста – у ролі актора – прочитав вірш *Балада про солдатську шинель*, твір Михайлюка, який болісно резонує з нашим часом, нагадуючи про біль війни та людську гідність перед обличчям страждання.

Життя, присвячене літературі

З притаманною йому скромністю людини, що бачила багато епох і залишилася вірною власній совісті, Михайло Михайлюк згадав моменти свого життя, початки журналістської та культурної діяльності, а також народження Союзу українців Румунії, співзасновником якого він є.

«Я народився за часів Королівства Румунії, пережив сталінізацію, Золоту епоху, а тепер живу в демократичному суспільстві. Завжди намагався жити чесно, писати те, що потрібно було написати – і, здається, мені це вдалося».

У цих словах сконцентрована життєва філософія письменника, для якого істина і мова були компасом існування, присвяченого культурі. Про Союз українців Румунії Михайлюк зазначив, що «від початку свого існування, під керівництвом перших голів, Союз не знав такого розвитку, як тепер, під проводом третього голови – Миколи-Мирослава Петрецького», наголосивши на важливості спадкоємності та відданості служінню громаді.

Вечір, окрилений мистецтвом

Друга частина заходу була присвячена літературно-мистецькій програмі, яка наповнила серця присутніх витонченістю мистецтва і трепетом краси. Відкрила вечір знаменита скрипалька Наталія Панчик, концертмейстер Філармонії імені Георгіє Енеску, чия гра перетворила тишу на чисту емоцію.

Далі виступила поетеса Ганна Зечу – молода авторка української лірики, а на завершення театральна труппа «Фаворит» при Національному театрі імені Івана Франка представила сценічну адаптацію п'єси *Попелюшка*, виконану з грацією, свіжістю і радістю.

Слово, що єднає

Серед учасників були члени та прихильники Бухарестської філії СУР, студенти, журналісти, письменники та митці – люди, об'єднані любов'ю до культури та пошаною до української духовної спадщини.

Подія ще раз підтвердила, що Український культурний центр у Бухаресті дедалі більше стає живим простором духовних зустрічей, місцем діалогу між культурами, мостом між поколіннями. У світі поспішному й часто забудькуватому цей вечір довів, що читання, мистецтво й пам'ять і сьогодні можуть «підносити душу» – як і натякає назва програми – і знову запалювати в людях прагнення до краси, істини та слова.

Отож, під крилом слова Михайло Михайлюк залишається світлою постаттю української літератури Румунії – служителем мови, свідком часу і провідником духу.

*** Вітаємо ювіляра! ***

Михайло МИХАЙЛЮК

**БАЛАДА
ПРО СОЛДАТСЬКУ ШИНЕЛЬ**

Чекають білі ворота
Повернення сина,
А мати синову шинель продає,
Мати серце своє продає:
(– У новенькій його привезли,
Не встиг поносити –
Запобігливо мати...)

Чекають вікна стуку сина,
Сліпнуть бездонням.
(– Що ви, що ви,
То не миші прогризли,
То від кулі,
Майже не видно,
Як так добре зашила, –
Скривджено мати...)

Чекає поріг кроків сина,
Терпне щемлінням.
(– Дешево продаю,
Я вже стара,
Скриня ветха,
У хаті вогко,
Не дай бог, запліснявіє, –
Благально мати...)

Мати синову шинель продає,
Мати серце своє продає...

ДЗВОНАР

В його пучках буяли квіти,
Вітри від дива никли ниць,
А хмари спрагли, непримітні
Вінком вітали блискавиць.

Сферично мідь косила тучі,
Бо дзвін органом рокотав.
Од леза грому нили кручі
І час камінний дибки став.

А він зв'язавши туго серце
Із серцем дзвона, наче вісь
Землі і неба в ньому терням...
Дзвонар в Титана переріс!

БАЛАДА ПРО КАШТАНИ

На цвинтарі
Біля брами –
Два каштани.
Ниють цвітом
Два каштани –
Білі рани.

На цвинтарі
Дальше брами –
Гріб за гробом.
Провалилась
Під хрестами
Їх утроба.

На цвинтарі
За гробами –
Яр-тумани.
Хижим оком
Проти неба –
Муть-омана.

На цвинтарі
Трави тліють
Жовтим струпом.
Понад ними
Жахи-тіні –
Круки, круки.
Як стемніє,

З неба біла,
Біла зірка впаде.
На каштані
Згасне свічка,
Мов лампада.

У дзвіниці –
Сови, сови:
Знов життя
Хтось зрікся.

Появивсь на переправі
Перевізник Стікса...

СПОГАДИ

Спогади, спогади –
Спалахи болю
У мозку імлі –
Йдуть назирці
За мною.

Розтрачені надії,
Роз'ятрені жалі.
Спогади, спогади,
Немилосердні, злі,
Мов терези розтрати,
Сумління скрижали.

ІНТЕРМЕЦЦО

Думка вдаряє у берег виска,
Щемом відлуння у небуť втіка.

Кануть крижини ув ока розріз
Болем розлуки і плачем беріз.

Мрії розкутії – летом у даль –
Світом ширяють із ночі проваль.

МЕТАМОРФОЗ

Вітровій
Чорним крилом
Зламав ялиць трембіту.
Знову вредний Чугайстер
Із Щезником грався на полонині, –
Сказав гуцул
І припер на плечах
На своє обійстя
Ялицю-трембіту.
Відтоді,
Як смерть завітає до хати,
Гуцули тужать в трембіту...

НЕ ЧЕКАЙ

Не чекай, кохана, білих лебедів,
Як зоря зоріла – їх я перестів.

Повернуть до тебе лебедів не вмів,
Лебіді летіли вище яворів.

Не ламай у тузі темнокрилих брів,
Я приніс у серці лебединий спів.

Як ішов до тебе – сон-траву набрів,
Вип'єм і забудем лебединих снів.

Калиновим мостом, де тебе зустрів,
Ми підем шукати інших лебедів...

***** Вітаємо ювіляра! *****

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПРИТЧЕВА ПРИРОДА ВІРШОВАНИХ КАЗОК МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

Творчість Михайла Михайлюка у жанрі віршованої казки вирізняється глибоким художнім змістом, що переважає за інтелектуальною напругою межі традиційного дитячого жанру. У творах «Білик-кіт упав з воріт» та «Чому ведмідь не має хвоста» автор поєднується казковою формою як алегоричною моделлю, в якій розгортається багатовимірний моральний, філософський і соціально-психологічний драматизм. Ці казки захоплюють юного читача гострим сюжетом і дотепними образами, а також пропонують дорослому читачеві серйозний розмисел над природою влади й слабкості, героїзму й спокуси, саможертвності й зневаги, колективного нерозуміння й особистої відповідальності.

Обидві казки поєднують архетипну структуру падіння й морального випробування. Головні персонажі Білик і Бурмило – два полюси одного етичного поля. Один зазнає глузливого наруги, бо заснув на воротах, інший – самохіть приносить себе в жертву, аби врятувати друзів. І один, і другий змушені тікати – один від осміяння, інший від недовіри. Обоє намагаються зберегти гідність і знайти шлях повернення, проте з різних позицій – гордині й покорі. У такий спосіб Михайло Михайлюк перетворює свої казки на філософське поле гри смислів, де дитячий світ тварин приховує глибоку моральну топіку дорослого вибору.

Віршована казка «Білик-кіт упав з воріт» Михайла Михайлюка – це не тільки жартівлива оповідь про пригоди зарозумілого kota. Це поема-притча про моральну втрату і повернення до громади, про внутрішній крах і покуту, про випробування честі, гідності, влади й слабкості. Під личиною дитячого тексту ховається багатоаспектна філософська композиція, що поєднує драму дорослішання з карикатурною моделлю суспільної ієрархії. Твір структурований як морально-психологічна драма, в якій алегоричні образи формують цілісний кодекс цінностей і внутрішніх обмежень.

Світ «котячого Братства» постає структурованою спільнотою з суворою ієрархією, законами, інституціями й навіть судочинством. Його устрій – це модель людського суспільства в мініатюрі з бюрократією, авторитетами, демагогами, зрадниками, хитрунами й бунтівниками. Усе це втілено через зооморфні фігури з яскраво вираженим соціальним характером: Білик – індивід, який прагне влади через самозвеличення, а не через працю; Киця – символ хижацького інтелекту,

маніпуляції та жіночої підступності; Пірат – старий лідер, що тримається за владу завдяки мудрості, репутації й умінню керувати натовпом; Братство – проекція народу, громади, масової думки, з її змінливими уподобаннями, страхами й потребами в лідері.

Форма алегорії дозволяє авторові «оминути» прямолінійні моральні дидактизми й натомість збудувати складний наратив про природу відповідальності, розплати та виживання в ієрархічному середовищі.

Композиція казки формально циклічна: вона починається і закінчується однією строфою – Білик солодко спить на воротах. Але ця циклічність іронічна: головна дія відбувається в сні, який, однак, має етичну силу прозоріння. У такий спосіб сон постає не як утеча від реальності, а як притчева сцена випробування, в якій герой проходить ініціацію через страждання й сором.

Моральна структура казки відповідає традиційній драматургії покаяння: *гординя* (Білик марить лідерством, славою, підкоренням Киці, уявляє себе отаманом); *падіння* (фізичне падіння з воріт у болото є візуалізацією морального краху); *втеча* (символічне вигнання, де Білик уперше стикається зі страхом бути покинутим і приниженим); *покаяння* (повернення й демонстративне смирення перед Братством); *покарання* (не знищення, а службове випробування – обов'язок годувати спільноту); *урок* (виявляється, що все це – сон, але він залишає в героєві «осад» пережитого, натяк на моральне дозрівання). Цей сюжетний рух має біблійний підтекст – від падіння до прощення, але з акцентом на соціальну сатиру.

Образ Білика надзвичайно багатовимірний. Він і комічний, і трагічний, і символічний. У ньому втілена типова для української літератури постать «маленької людини», що зіштовхується зі системою (Братством), яка його ж виховує, карає й милує. Його гординя – наслідок наївності. Його втеча – не від зла, а від сорому. Його покаяння – не цілком щире, а радше дипломатичне. Його служіння – не подвиг, а компроміс. І попри це, саме Білик залишається живим героєм – не штучним взірцем чеснот, а впізнаваним типом із реального світу. Цінність образу полягає в тому, що він змушує дитину (і дорослого) співпереживати, ставити себе на місце героя: «А що б я зробив, упавши в болото і ставши посміховиськом?»

Пірат – найглибше психологізований персонаж. У ньому – фігура старого авторитету, який тримається не

*** Вітаємо ювіляра! ***

силою, а харизмою й репутацією. Його «суд» – радше політична вистава, в якій він одночасно режисер, актор і глядач. Він розуміє слабкість Білика, його несформованість, але користується цією слабкістю, щоби ще раз утвердити свою незамінність. Іронічність у його фінальному рішенні – не тільки жарт. Це жест милосердя, завуальований у риторику глузування. Його рішення не карати Білика смертельно, а змусити служити громаді – це форма «педагогіки ганьби», що глибоко вкорінена в традиціях української громади. Через Пірата автор порушує глибоке питання: чи має право громада принижувати винного, навіть якщо його вина очевидна?

Братство котів – не тільки фон подій, а окрема моральна сутність. Воно здатне як на справедливе покарання, так і на жорстокість натовпу. Його унісонні вигуки, бажання відрізати хвоста, поклоніння перед Кицею або Піратом – усе це виявляє механізми масової думки, схильної до впливів, страхів і покарань. Суспільство в казці – це осередок моралі, джерело морального тиску. Саме тому казка, попри свій дитячий тон, не є простою дидактикою: вона викриває і двозначність влади, і нестійкість громади, і складність каяття.

Казка написана в класичній римованій формі з виразною зміною ритму, гумористичними вставками, іронічними пародіями на офіційний стиль («папір», «ухвала», «підписати»). Стиль оповіді поєднує народну баладубувальщину з карнавальною сатирою, що перегукується з традицією Івана Котляревського, Миколи Гоголя, Остапа Вишні. Словниково-композиційна структура тексту поєднує лексичні пласти різних стилів: фольклорну образність, канцеляризми, народну фразеологію, сучасну лексику («талант великий», «рюмсай», «лайдак»), що створює багатоголосий поліфонічний простір.

«Білик-кіт упав з воріт» – це високохудожній зразок поетичної казки, яка в дитячому форматі містить дорослу філософську напругу. Перед нами – етика помилки і спокуси, каяття й пристосування. Білик не стає героєм у класичному розумінні, але він переживає ініціацію, яка могла би змінити його. Навіть якщо вона була лише сном, її присмак залишився. У цьому – глибокий смисл: дорослішання починається не з учинків, а із внутрішніх катастроф. І навіть найгірше, якщо пережите уві сні, здатне стати джерелом нового морального «пробудження».

Михайло Михайлюк у цій казці постає як автор, що мислить високими категоріями, але говорить зрозумілою для дитини мовою. Саме тому його поетична казка – це своєрідна моральна лабораторія, у якій випробовуються основи спільного життя, совісті й гідності.

У поемі-притчі «Чому ведмідь не має хвоста» Михайло Михайлюк звертається до архетипної структури казки з моральним підтекстом, поєднуючи традиційну народну міфологему з філософською притчею про жертву, солідарність, помилкові пошуки й колективне несвідоме. Цей текст, як і «Білик-кіт упав з воріт», постає не як дитяча байка, а як багатоголосий епос, у якому відображено драму спільноти, приреченої шукати героя, не усвідомивши, чим насправді є самопожертва.

За зовнішнім комічним пластом казки криється притчевий наратив про жертвового героя, якого не впізнає власна громада. Мотив втрати хвоста – у фольклорі зазвичай комічний і знижений – у Михайла Михайлюка набуває морально-символічного виміру: хвіст Бурмила – це метонімія його жертвової участі в порятунку інших. Втративши хвіст, ведмідь утрачає й право на визнання, бо зовні вже не відповідає «героїчному канону».

Отже, казка іронічно обіграє суспільне несприйняття героїв без «зовнішніх атрибутів» – не помічають подвигу, коли він не героїзований. Ведмідь урятував лісову громаду, але сам потрапив у забуття, змушений ховатися від сорому не за свою поразку, а за свою перемогу.

У структурі епічної притчі вибудовуються три частини драматичного кола: жертвність, вигнання, пошук.

Бурмило, розбуджений страхом за друзів, порушує закон зимового сну – закон виживання, що символізує ритми природи, і виходить у буревій, аби прорити стежки до осель звірів. Його вчинок – акт любові, відповідальності й самозречення. Ціна цього подвигу – втрата хвоста, символу гордості, цілісності, мужності.

Після подвигу Бурмило втікає – не як переможець, а як поранений і спантеличений самітник. Його перебування в чужій хатині – архетип вигнання й добровільного забуття. Мотив безіменного господаря втілює моральну непевність: чи має право герой на спокій у домі, якого не збудував? Тут простежується і біблійний відгомін: «не було де прихилити голову».

Третя частина поеми – гротескна картина колективного пошуку втраченого героя. Вона побудована на антитезі між величию подвигу Бурмила та нікчемністю пошуків. Звірі перетворюють проблему на адміністративне завдання, яке вирішують через поділ на квадрати, патрулювання, обвинувачення і «звірячу» бюрократію. Саме в цій частині особливо потужно звучить сатира на механізми колективного самозаспокоєння: замість пам'ятати і пошанувати подвиг, спільнота витрачає сили на безплідну систему, у якій згасає сама ідея пошуку.

(Продовження на 12 с.)

Вітаємо ювіляра!

ПРИТЧЕВА ПРИРОДА ВІРШОВАНИХ КАЗОК МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з 11 с.)

Ведмідь Бурмило постає в іпостасі героя, який діє не з гордині, а з обов'язку. Його подвиг здійснений у тиші й самоті. Він не вимагає нагороди, не кличе на себе увагу. Але водночас – і не витримує погляду громади. Його втеча в гори – це не втеча від звірів, а втеча від можливого осуду, від приниження, від поглядів, які не зрозуміють справжнього мотиву його вчинку.

Отже, образ Бурмила – це трансформація архетипу героя: не войовника, а рятівника, не гучного месника, а мовчазного слуги добра. Його втрата – не тілесна, а символічна. Це втрата ідентичності: з хвостом він був «своїм», без нього – інший.

Особливий пласт казки – глузливий опис спільноти, яка шукає не для того, щоб знайти, а для того, щоб виправдати себе. Кожен учасник пошуку символізує окремий тип: Борсук – грамотій, що читає наполовину; Кабан – лідер-самохвал, який намагається створити систему без розуміння суті; Крук – повітряний нагледач, винний у всьому; Заєць – швидкий, але без пуття; Білка – балакуча гонча; Сова – справжній розум, який спільнота відкидає через упередження.

Найглибше автор висловлюється через Сову: саме вона подає раціональну ідею – найняти собак, тобто вийти за межі кола, звернутись до іншого способу мислення. Але її відкидають, бо вона – птах, а не звір. У цьому епізоді концентрується трагедія колективної замкненості на собі: істинна порада викидається лише тому, що вона суперечить традиції.

Казка написана ритмічно різнотипним мовленням: від розлогих описів до швидких діалогів, від епічної патетики до гротескної пародії. Автор майстерно поєднує дитячий лексикон з літературною афористикою, гумором, народними фразеологізмами. Сатиричний тон особливо виразний у сценах обговорень і нарад: фрази типу «Я перед вами винен, друзі, / То дайте кару по заслугі!» або «Розумне слово – мов надія – / Має крила і зав'язі!» звучать як пародія на політичну риторіку.

Фінал казки двозначний: Бурмило не був знайдений – він сам повернувся. І це ключовий жест. Герой приходить не тоді, коли його кличуть, а коли сам готовий повернутись. Його поява не є святом – ніхто не впізнає в ньому героя, бо спільнота вже втомила від пошуків. Істина ж у тому, що Бурмило, навіть без хвоста, залишається героєм. І найвищий сенс цього

твору – у проголошенні ідеї жертвності, що не потребує винагороди. Саме так втілюється головна етична парадигма казки: істинний герой – не той, кого визнає громада, а той, хто відмовляється від слави задля ближнього.

Казка «Чому ведмідь не має хвоста» – це монументальна поема про обов'язок, пам'ять і сліпоту спільноти. Вона глибоко пронизана іронією, але не втрачає морального вектора. У ній кожен персонаж – уособлення конкретної функції в системі цінностей. У цій притчці Михайло Михайлюк розгортає перед нами драму совісті й забуття, осміювання й жертви, а також трагедію знання, яке не доходить до громади через її страх і пиху. Саме тому ця казка заслуговує на прочитання не лише в дитячій аудиторії, а й у дорослому осмисленні як текст про сучасні моделі колективної безпам'ятності й моральної короткозорості.

Казки «Білик-кіт упав з воріт» і «Чому ведмідь не має хвоста» утворюють собою внутрішньо споріднений дует, що розгортає притчеву драму морального випробування через алюзії на біблійні й фольклорні мотиви. Обидва твори акцентують не на зовнішньому героїзмі, а на внутрішній етичній трансформації героя, що проходить шлях крізь приниження, ізоляцію, покуту й самопізнання. Водночас вони сатирично оголюють слабкості колективної свідомості: брак вдумливості, інертність у розпізнаванні справжньої жертвності, замінування істини процедурою або вигаданим авторитетом.

Михайло Михайлюк демонструє блискучу стилістичну майстерність у поєднанні гумору, ліризму, гротеску й глибокої психологічної драми. Його казки – дотепні тексти для читання, а головне – моральні лабораторії, у яких випробовується людська совість, здатність до співчуття, готовність до каяття і відповідальність за ближнього. Саме тому твори Михайла Михайлюка виходять далеко за межі дитячої літератури, постаючи вартісним внеском у сучасну притчеву поезію, де кожен образ – це дзеркало внутрішнього вибору.

Образ Білика навчає смирення, а образ Бурмила – мовчазної відваги. Обидва герої, попри зовнішню протилежність, вчать головного: бути собою не тоді, коли це вигідно, а коли це чесно. Тому ці казки – не тільки відповіді на запитання «чому хтось упав чи щось утратив?», а глибокі роздуми про ціну гідності, вартість мовчазного добра і природу справжнього каяття, яке починається не з плачу – а з переосмислення.

*** Вітаємо ювіляра! ***

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЖІНКИ В ЖИТІ ПОЕТА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(сміховинка, до 85-річчя Михайла Михайлюка)

«Давніми роками жита са родили,
Сусіди са навиділи, куми са любили.
Нашими годами жита са не родять,
Сусіди са ненавидять, куми са не сходять...»

3 верхнянської співанки

Нещодавно я прочитав на одному з літературних вечорів есе «Жінки в житті Тараса Шевченка», а публіка – публікою, посміхнулась, зітхнула, рукою змахнула сльозину і забула, а поети, Господи милостивий, змилюйся наді мною грішним Твоїм рабом! Як почали розповідати мені кожен про жінок зі свого життя, то я вуха напнув, очі випулив і язика висолопив, щоб не проковтнути його ненароком... такі пікантності, що не дай Боже!.. слухаєш – не на слухаєшся...

У кожного, як казав небіжчик Михайло Небиляк (теж поет), «молодиць ломом», але найцікавіші пригоди розказав мені поет Михайло Михайлюк.

Та спочатку хочу пояснити вам, що таке жінки, що таке жито і що таке поет... щоб ви знали, «що таке Рим, а що таке Крим», і не плутали одне з іншим, як це робили деякі друзі поета Михайла Михайлюка, ну, а він, добродушна людина, пояснив їм, то ж чому не бути і мені добродушним, а тепер будьте уважні!

Жінка – це жінка, жито – це жито, а поет – це поет!

Надіюсь, зрозуміли...

Ні?! Ой, бідна моя голівонько, що ж мені робити з вами?..

Ну, тоді давайте я по-інакшому вам поясню: жінка – це та особа, яка в неділю надіває спідницю, завиває голову хусткою і йде до церкви, щоб потім говорити: «В церкві було повно жінок і кілька людей», а ще можна сказати, що жінка – це та особа, яка завжди має правду, навіть і тоді, коли не має, за нею завжди останнє слово і т.д., і т.п.

А жито, ну, воно подібне на гречку, з нього випікають хліб і, коли нема ниви з гречкою, то жінки разом з людьми (про яких ми, щойно говорили) стрибають в жито. А поет... ну, я вже й сам забув, що таке поет, відколи той самий Михайлюк... але я тут про жінок збирався, не про літературну критику.

Ну, поет це... ви ж самі знаєте, що таке поет, не буду я вам... Як не знаєте?..

Та що ви?..

Ну, хай буде по-вашому.

Поет – це та людина, яка пише поезію, присвячує її жінці, закоханій в іншого мужчину, радіє, що може страждати ради неї, і знову пише поезію, яку присвячує їй, і надіюсь, що тепер ви зрозуміли, але увага!.. Поетом може бути і жінка. Колись її називали поетесою, чи то поеткою, а тепер просто поетом, бо слово поет не має жіночого роду, як пише у зв'язку з цим (теж поет) Юрій Андрухович: «... я старий збоченець, уявляю собі всю цю бабноту з добрячими пенісами й – головне – тестикулами у відповідному місці».

І ось так, після кількадесяток збірок поезії і кількох несповнених кохань, поет починає хвалитись жінками свого життя. Той стільки мав жінок у своєму житті, той стільки, а той стільки...

– Скільки жінок було у вашому житті? – запитав я поета Михайла Михайлюка «з'ївши» одну букву «т» зі слова «життя».

– Та, хто може знати, мабуть, тисячі, Михайле, тисячі...

– Цього не може бути! – підстрибнув я обурений, бо десь коли-не-коли, вважаюсь і я поетом.

– А чому не може бути? – здивувався Михайло Михайлюк. – Нива з моїм житом недалеко корчми, а там літом щонеділі танці, а серед ниви з житом верби – холодок, а жінки холодок люблять... і гайда в моє жито, так що в моєму житті було тисячі жінок.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПОЕТ СУМЛІННЯ, ПАМ'ЯТІ Й МОЛИТВИ

(на 70-річчя Бориса Бунчука)

(Продовження з № 374-375)

Громадянська правда в Бориса Бунчука тримається на родинній і культурній пам'яті. Саме вона перетворює горизонталь щоденних рядків на вертикаль об'язку, єднає час міста з часом дому, а травму історії – з особистою відповідальністю.

Від віршів із перших збірок («Обличчя матері моєї», «Мамо, давай вийдемо в сад...») мотив матері в Бориса Бунчука набуває універсального значення. Це не лише особистий біль, а й архетип духовної опори. Інколи ж пам'ять озивається майже фізично: на пішохідній «зебрі» раптово почутий материн голос – «Боря!» – і зупинений крок став кроком життя. Такі моменти «містики щоденності» Борис Бунчук фіксує без піднесених декорацій, наче стенографіст власної долі.

У «Слові», присвяченому пам'яті батька, синівське звернення перетворюється на літературну й духовну сповідь: батьківська присутність відчувається в усьому, навіть у слові, яке стає духовною зброєю. Особливу силу має поезія «1997. Перше Різдво з Євгенією» (присвята сестрі) – пам'ять про батьків постає як сакральна точка зустрічі поколінь: «Вже картавим гортанним плачем / Чорні круки покрили край поля...». Тут сімейна історія зливається з біблійним підтекстом: «Батько й мати – незримі волхви – / Надійдуть зі словами й дарами». Могили батька й матері, «бросківський глей» і посмішка новонародженого дитяти утворюють сакральний вузол різдва пам'яті й продовження роду.

До цього тематичного ряду долучається «Гравюра» – автобіографічний вірш, що відтворює образи діда й баби. Їхній побут, любов, смерть і навіть гумор стають «українськими гравюрами», які зберігають духовну тяглість народу.

Вірш «Гравюра», присвячений Михайлові Михайлюку, відкриває ще одну грань поетики Бориса Бунчука – пам'ять дитинства, що постає не лише в автобіографічній перспективі, а й, що особливо важливо, сприймається як культурний архетип. Уже перші рядки з японською алюзією («усі лінії чітко наведені, як на японських гравюрах») формують інтертекстуальне поле: поет підкреслює, що українська, буковинська гравюра існує, але ще не пізнана й не прочитана в національному каноні.

Текст розгортається як поетична повість про храмове свято в селі Бобівці. Пам'ять дитячих вражень («їли печеню, галушки, начинку...», «клали спати на дерев'яний настил біля печі») відтворюється з надзвичайною точністю деталей. Тут діє те саме поетичне чуття,

яке в ранніх збірках передавало етичні смисли через побутову конкретику. Тепер же буденність стає іконою – «гравюрою» з минулого, що заслуговує на увічнення.

Драматична доля діда й баби (Семена й Катерини Леонтиїв) перетворюється на своєрідну епічну мініатюру: біографічна конкретність («снаряд перебив йому ногу», «першого чоловіка... убили на першій війні») переходить у символ незнищенності селянського роду. І навіть гумор («Катерина і Сімьон / Сіли собі у бальон...») стає органічною частиною цієї мікроісторії.

Особливо промовистий мотив смерті: баба, яка після похорону чоловіка прилягла «відпочити» й за годину померла, – це образ найвищої подружньої вірності, метафізичної єдності. Саме такі епізоди перетворюють індивідуальне життя на національну «гравюру», що зберігає духовний код спільноти.

Фінальні питання вірша («Де той двір? / Де ті люди? / Де ті слова?») резонують із провідним мотивом поетики Бориса Бунчука – втратою та пошуком ідентичності. І риторичний вигук – «Де наші гравюри, Михайле?» – звертає пам'ять у площину культурної місії: відтворити, зафіксувати, зберегти образи, бо інакше щезнуть у небутті.

У «Гравюрі» поет виступає як літописець родової пам'яті й водночас як філософ культури, що шукає спосіб вписати локальне у всесвітнє. Це новий етап його поетичного шляху: від елегійної медитації та громадянської критики до глибокого архівування побуту як духовної спадщини.

Пам'яті Юрія Гречанюка поет присвячує «помертну ходу» крізь кімнати, де «двері відкриті, неначе стоячі конверти». Сугестивний образ «конвертів» переводить архітектоніку інтер'єру на мову кореспонденції: ніби кожна кімната – ненадісланий лист, а «пилок» (саме пилок, а не пил) робить світло «живим», мерехтливим. «Немов у сповільненому показі» автор окреслює оптику сприйняття: це монтаж пам'яті, де рух перетворюється на беззвучну хореографію втрати. Звична побутова деталь – «душа безпритульна, як твій “Москвичок”» – заземлює високий пафос, нагадуючи, що смерть торкається конкретики: «машини», «паркету», «гвіздків». Так порожнеча набуває відчутної тілесності. Саме з цієї фізично пережитої відсутності логічно постає потреба перевірити, що ще утримує людину у світі: мова дотику повертає присутність туди, де пам'ять стишує голос.

Вірш «Ноктюрн» (2003) сприймається як еротика метафізичної присутності. Назва диктує ритм – нічний, приглушений, музичний. У першій строфі поет «ставить»

декорацію: контраст чорного й білого (дерево/вежа), алюзія з поезії Ліни Костенко вмикає інтимну сцену в культурну пам'ять. Далі – поема дотику: «два займенники і дієслово» (я тебе люблю?) складають концептуальний мінімалізм, у якому мова оголює свою біологію. «Місто-Яке-Не-Париж» і «Ріка-Не-Сена» повертають любов до реальності Чернівців, позбавляючи її кліше. Фінал із «новітніми Атенами» парадоксальний: любов старіє й тліє, але саме на її попелі постають нові форми духу.

Власне з цієї нічної оптики присутності «Ноктурна» виростають дві його варіації – вірші «Одне літо» й «Дощ іде...», які показують, як любовна сцена зберігається пам'яттю. В «Одному літі» час набуває консистенції – «в'язкий, як мед», «як сметана»; «остання зірка» над балконом «зацеплюється за дах», а «смужка світла з вікна» буквально «живе» на грудях. Це не декоративні штрихи, а мнемотехніка тіла й світла: поет «прилаштовує» мить до досвіду так, що її вже не розміє жоден плин часу; тому фінальне зізнання – «стільки ніжності, як тоді, більше вже не було» – робить текст елегією неповторного.

Натомість вірш «Дощ іде...» переводить ерос в етику витривалості. Геометрія ліжка – «дві паралельні» – точно означає близькість; вирок часу в «камері» спільного очікування. З усього, що змінюється, незмінними залишилися «голос і очі», а в темряві – дихання, найменший, але найправдивіший знак «ми». Жест «стулюю повіки, інакше тепло переллється на подушку» – це вже дисципліна догляду: зберегти крихту присутності, коли слово мовчить.

Так ці три тексти складаються в міні-триптих пам'яті: «Ноктурн» задає еталон близькості («два займенники і дієслово»), «Одне літо» іконізує неповторний спалах, «Дощ іде...» утримує його в довгому часі диханням і турботою. Від інтимної пам'яті – природний крок до пам'яті родинної й культурної, де вірші «Слово», «1997. Перше Різдво з Євгенією» та «Гравюра» піднімають особисте переживання до міри спадкоємності й спільної відповідальності.

Ведучи мову про пам'ять культури, поет часто звертається до апострофи. «Дорогий Метре!» – то звернення до Миколи Вінграновського (і водночас болючий флешбек Назарія Яремчука), побудоване як довга розмова, яку «перервано» життям. Центральний його нерв – формула: «Іншого разу не буде». Поет відтворює сцену «непоїздки» до Гусятина, аби перетворити особистий сум на етичну норму: відкладене – приречене. Візуальний маршрут (Кіцмань – Заліщики – Чортків...) – то карта пам'яті: переміщаючись нею, поет переходить від сорому до спокути – уявою довести Метра туди, де «все точнісінько таке, як я описав». Риторична «перемога пам'яті» долає провину, але й конститує обов'язок: встигати любити – встигати діяти.

У вірші «Хіба що...» зринає сусід Ліццо з піснею своєї матері – і це знову «гравюра», яку треба встигнути

накреслити, перш ніж її знесе вітром. А в «Гусятині» пам'ять набирає ваги фізичної субстанції: «затхла глухомань старих килимів», «майже лазерний промінь крізь тюль», «відра, повні минулого» – і той короткий момент, коли від любові й розуміння «задиhaєшся», а далі – «тільки страх перед майбутнім». Так чесно про межовий стан спільноти вміє сказати лише той, хто звик іти «напростець».

Завершальна пара поезій виразно замикає Бунчукову тріаду сумління, пам'яті й молитви. У вірші «Наче молитва» голос підноситься не до декларації, а до прохальної ясності: «Прости, Єдиний... і теплими долонями прикрий». Петля повтору («Так черепиця грає раннім світлом, / Вночі тремтить каганчик потайний») творить кільцеву композицію, де ранкова черепиця й нічний каганчик позначають берегові лінії людської крихкості: день і ніч, дах і вогник, дім і охорона. Моральний нерв сформульовано в категоріях мінімуму: «ми – не ті високі трави – подорожник»; «останній поміж племенами», «ранить сміх» – отже, не пафос, а витривалість. В осерді тексту – богословський точний образ присутності: «в нас під пеленами / відбитки пальців світаються Твоїх». Це не метафізична абстракція, а твердження про незнищення людське обличчя. Звідси й кульмінаційне прохання: «Маленьку жменьку совісті над світом / просівав. І не змий її, не змий!» То молитва за збереження найменшого, без чого спільнота руйнується. Молитва, отже, і стає формою пам'яті про міру: нагадуванням, що сумління – останній несхитний рубіж.

Поезія «З вагонного вікна» переводить цю висоту в інший регістр – спостереження і самоперевірку в русі. Станція після дощу, земля парує, а у вікні – «двійникове обличчя»; мить транзиту відкриває не краєвид, а себе самого: «ти вже майже старий... тебе рухає звичка жити, а не та... мисль піднебесна». Тут пам'ять не піднімає, а заземлює: обличчя часу читається у звичках, у половинчастості ролей («напівналежиш» тим, що беруть участь, і тим, що спостерігають), у дрібній нечесності, яку викриває суворе самоокликання: «стоп, стоп... ти хочеш аж три за дві». Це і є робота сумління – без свідків, без тромбонів, на самоті зі власним віддзеркаленням. І саме в цю хвилину з'являється відлуння з вірша «Наче молитва», але у буденному жесті: «тихо по голові / тебе гладить Божа долоня». Благодать у Бориса Бунчука не скасовує відповідальності, а підсилює її: вона не підкидає «піднебесної мислі», зате дозволяє витримати правду про себе і про свій час.

Разом ці тексти вибудовують вісь, на якій тримається його поетика: угорі – «черепиця, що грає раннім світлом», унизу – «земля, що парує після дощу»; між ними – людина на переході, що охороняє «жменьку совісті» й не дає їй змитися плином часу.

(Продовження на 16 с.)

ПОЕТ СУМЛІННЯ, ПАМ'ЯТІ Й МОЛИТВИ

(Продовження з 15 с.)

Молитва надає цій осі вертикалі, пам'ять — неперервності, сумління — міри. Саме так слово Бориса Бунчука замикає свій етичний контур: не гучною декларацією, а тихою дисципліною погляду, у якій ближній і Бог завжди стоять поряд.

Так складається триєдина опора цієї поезії: сумління, пам'ять і молитва. Сівість надає громадянській елегії твердості діагнозу; пам'ять, від родової до культурної, канонізує крихке, перетворюючи побут на «гравюру»; молитва дисциплінує мову, змушуючи її бути прозорою й відповідальною. На сімдесятиліття ця тріада звучить не

як підсумок, а як камертон дії: перетворювати «горизонталь рядка» на «вертикаль учинку», берегти ту «жменьку совісті», без якої розмивається все, і пам'ятати, що «іншого разу може не бути». Це і є Бунчукова елегія відповідальності — особиста і спільна, зріла і невгамовна.

Поезія Бориса Бунчука — це гармонія простоти й філософської глибини, щирості й громадянської відповідальності. У ній особисте переживання переходить у колективну долю, а буденна деталь стає символом буття. Сам поет скромно відсуває убік будь-які славослів'я, бо вважає, що найвищою оцінкою його творчості є відгук у серцях читачів. І, безперечно, цей відгук він знайшов, бо його слово живе там, де ще болить і ще надіється людина.

Борис БУНЧУК

ЧЕРНІВЕЦЬКІ ЕЛЕГІЇ

3 вагонного вікна

На маленькій станції після дощу парує земля.
Потяг довго стоїть. Ніхто нікого не кличе.
Краєм ока зачепиш вікно — звідтіля
На тебе з неприязню дивиться двійникове обличчя.
Ти вже майже старий. Тобі вже не світа,
А був ти буян.
І, хоч виліз з шкіри, нічого не скресне.
Тебе рухає звичка жити, а не та,
Як писав Маркіян,
Мисль піднебесна.
Ти ховаєш розчарування, як під кору
Комашня, що там знайшла вже, ховає
Під затінений спів.
Ти напівналежиш до тих, що беруть
Участь, напів —
До тих, що спостерігають.
Прикинутись дурнем, який не віда, що все
Окреслене тілом дряхліє, згасає, минає.
І формується потяг, який колись віднесе,
А земля місце знає.
«Стоп, стоп — сам собі кажеш. — Ти хочеш аж три за дві.
А інші платять усе до копійки, хлоню».
І тягнеш пучку до лоба. І тихо по голові
Тебе гладить Божа долоня.
2002

Ноктюрн

Трохи музики у непарні дні.
Гірку розкиданої одежі
Їм не здолати. І, як у Ліни в несні, —
Чорне дерево біля білої вежі.
Все починається, люба, не із зупинки серця, а із зупинки зиниць
На лінії вилиці, що переходить у ніжність.
Вивчають долоні й губи, спрагли медів і глиць,
Твої дороги рівнини, твої опуклості й ніші.

Два займенники і дієслово. Я вишіптую їх
У беззахисну шийку під пасмом від краю й до краю.
І твій задих і схлип, і світіння, і сміх,
Весь цей праведний гріх у підпам'ять вбираю.
І коли уже потім курю, а ти спиш
(Шурхіт шин по брукувці, заблукана дальня сирена),
Я відчуваю Місто-Яке-Не-Париж,
І міст, під яким протікає Ріка-Не-Сена.
Це безглузде старіння між габсбурзьких стін,
За якими доми, і дахи, і антени.
Це останнє кохання, що теж перетвориться в тлін,
Із якого настануть-постануть новітні Атени.
2003

1997. Перше Різдво з Євгенією

Сестри

Вже ялиці в снігу. Вже січе.
Вже морозяна клубиться воля.
Вже картавим гортанним плачем
Чорні круки покрили край поля.
Тут це місце позначене. Тут
Впала Божа сльоза. І під нею
Дві могилки незримо ростуть
Із бросківського скіфського глею.
Ані слід від воріт. Як з трави.
Пес не згавкне. Лиш м'яко, над снами
Батько й мати — незримі волхви —
Надійдуть зі словами й дарами.
Вранці скресне вікно. І в життя
Увійдуть і світило, і люди.
І проснетесь-всміхнеться дитя
Твоє пізнє. Вже Бог його любить.

Слово

Пам'яті батька

Із пипки ссав. І ковтав. І не знав,
Що хтось нависав і спостерігав,
Як ти зростав і хапав, як в тремтязі руки,
Із горла, з гортаней органних, з дрижання стін,
Із хрипу нутра, що гулке, як дзвін,

Звуки.

Як жінка, давалося бути близько. Із тою
Умовою, що назавжди, без «напів».

М'яв. Розминав. Наче зелень хвою,

Наповнював. Мав, як хотів.

А ті — не відходили. Ті, що в дзигарки

Вдивлялися, як у лице.

«Шмайсері», схрони, ліси, Василеві зимарки.

Господи, лиш не це!

Багнет пробиває мох, наче вату,

І протяг, як потяг на рейках, уб'є.

Ти вивільниш дужку і бомбу-гранату,

Не визволиш душу. Не вирвешся. Тату! —

Зі мною — твоє!

Дорогий Метре!

Пам'яті Миколи Вінграновського

На уламку старої імперії,

На задвірку нової,

На тлі сірої стіни колишньої синагоги «Темпл»,

Переробленої у совітський кінотеатр «Жовтень»,

А потім перейменованої в український кінотеатр
«Чернівці»,

У костюмі від Стелли Станкевич,

Весь осяяний призахідним промінням,

Ви виглядаєте — як там у Вас? —

Велікольно.

— Авжеж, Борисе, авжеж,

Ти повезеш мене.

Я обов'язково повинен

Побачить Наливайків Гусятин —

У романі він змальований з уяви.

Але якщо ти не можеш тепер,

То поїдемо іншим разом.

І я здригаюся. Бо

Чув подібні слова.

Одного дня до мене в «універ»

Забрів Назарій.

Він змовницьки відкрив портфеля —

Подивися, що в мене є.

А там була буханка хліба,

І пляшка, і шмат сала, і цибулина.

— Та відірвися ти від цього деканату,

Пішли в сорок сьому аудиторію —

Там нікого немає, там порожньо.

Посидимо. Вип'ємо по чарці.

Поговоримо. Давай, Борисе.

І що я йому відповів?

Дорогий Назарію!

Ти — вільний митець. А я — невільний чиновник.

Мені ще весь день працювати

І постійно приходитимуть люди.

І день сьогодні не той.

Може, іншим разом.

І тоді Назарій розсердився:

Іншим разом! Ти все кажеш: іншим разом!

А іншого разу може не бути.

Так воно й сталося.

І після того я думаю:

Який ти у біса вчений,

Коли тобі вже двічі показали,

А ти все не можеш з'ясувати,

Що іншого разу не буде.

Іншого разу не буде!

Дорогий Миколо Степановичу!

Ні, не так! — Дорогий, Метре!

(Як переможно Він засвітився,

Коли я вперше назвав Його так.

— Усі чули? Тепер він буде

Так мене називать!)

Дорогий Метре!

Простіть, що не відвіз до Гусятини.

Але іноді я забуваю, що Ви відійшли,

І мені видається,

Що Ви знову приїхали

У мої благословенні Чернівці,

І поселилися

На четвертому поверсі готелю «Турист».

І я під'їжджаю до Вас у своєму «Москвичку»,

І ми їдемо, Метре,

Через Кіцмань і Заліщики,

Через Чортків і Копичинці,

Через Крогульці і Васильківці

До омріяного Гусятини.

Ми їдемо і говоримо,

І не можемо наговоритися.

І Ви, нарешті, виходите з автомобіля,

І, оглянувши все,

Радісно вигукнете:

Ну це ж треба —

Все точнісінько таке,

Як я описав!

29 березня 2016 року

Одне літо

Були душні вечори. В'язкі як мед. Як сметана

Повільно стікаючі. Й над

Балконом стояла зірка остання

Одним — одна.

Дурійка під душем удвох переходила в мить

Вознесіння. А далі — обвал і знемога.

Як доцілуєш уста, по яких струменить

Прохолодна волога?

І нічого не снилось. І снилось, що ти — бджола.

Твориш мед і тонеш зі мною в медах.

І зірка шарпнулася. Але в глибину не пішла,

Зачепившись за дах.

Смужка світла з вікна жила на твоїй груді.

Раз-по-раз її затіняло моє чоло.

Господи, люба! Стільки ніжності, як тоді,

Більше вже не було.

1999

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Олександра Кісілевська, драматургиня

Наша наступна героїня – Олександра Кісілевська – театральна режисерка, драматургиня й авторка інсценівок, телеведуча, фахівець з комунікацій, хореограф, мама трьох дітей та дружина військового.

На другий місяць повномасштабного вторгнення Олександра Кісілевська створила театр «Вільні», без фінансування, просто набравши кредитів і завдяки донатам небайдужих людей, бо багато її знайомих акторів втратили свої театри та хотіли допомагати людям. Так у 2022 році в Києві з'явився театр «Вільні». Вони були першими, хто відкрився тоді. Спочатку театр грав для глядачів імпровізації, та всі зібрані кошти передавали на ЗСУ (Збройні Сили України). Потім акторів ставало все більше і почалася робота над виставами. На сьогоднішній день у театрі «Вільні» налічується вже більше 50 акторів та понад 40 вистав в репертуарі, і він має великі плани на майбутнє!

Театр активно займається волонтерською діяльністю, регулярно збирає донати для військових, грає благодійні вистави для волонтерів, також проводить інтенсиви з акторської майстерності для підлітків, які належать до

вразливих категорій населення України (внутрішньо переміщені особи (ВПО), малозабезпечені сім'ї, багатодітні родини, діти сироти, діти військових) у благодійній організації «Благомай HUB». На базі театру проводяться курси для дітей від 5 років, підлітків та дорослих, організуються дитячі акторські табори. У планах є великий благодійний проєкт для дружин, дівчат військових.

У театрі незмінно діє безкоштовний вхід на вистави для військових, ветеранів, волонтерів.

У 2024 році для дітей у «Охматдиті» театр «Вільні» грав виставу «Фарбований Лис» та 6 грудня на День Святого Миколая приїздив з виставою «Снігова королева», цим розпочавши період благодійних новорічних вистав. Театр зіграв такі вистави та подарував свято і солодкі подарунки для більше ніж 300 дітей.

Театр орендує безпечно під час повітряної тривоги підвальне приміщення біля метро Олімпійська. Все в театрі практично «робиться своїми руками». Декорації для сцени всі вигадують та створюють самотужки, як і сценічні образи. Пані Олександра шие костюми на власній швейній машинці.

Всі новини театру «Вільні» можна побачити на сторінці Олександри Кісілевської у Фейсбукі (<https://www.facebook.com/olexandrakisilevska>).

Спеціально для журналу «Наш голос» Олександра Кісілевська погодилася на коротке інтерв'ю.

Костянтин Солов'єнко: *Якою була перша вистава театру «Вільні»?*

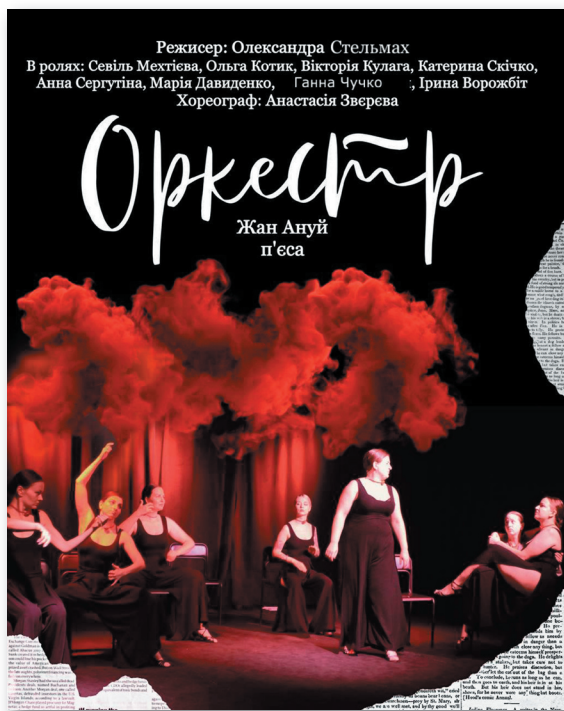
Олександра Кісілевська: Вистава «Оркестр» за п'єсою Жана Ануя, яка побачила світ 27 серпня 2022 року. Сім жіночих історій, сім жіночих точок зору. Сім світів, наповнених різними переживаннями й емоціями, в яких панує цілий всесвіт. Їх сім. Як сім нот у цьому великому музичному оркестрі. Це – абсурдна трагікомедія про жіночий оркестр, який грає у післявоєнний час. Театральна постановка з елементами танго.

К.С.: *Про що Ви пишете? Які основні теми Ваших п'єс (постановок)?*

О.К.: Я пишу п'єси не так давно і поки не хочу виносити їх на загальне відома. Основна тема, яка хвилює мене – це життя людей, їх вибір та як він впливає на інших та на всесвіт. До війни найбільше мене цікавив жанр абсурду – поєднання непокінчених речей на сцені, але зараз все інакше, бо змінився глядач, його запити та й мої теж.

К.С.: *Чи вплинули на Вас як на драматургиню і режисерку, початок російсько-української війни у 2014 році та повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року?*

О.К.: Так. Відбулася переоцінка життя і сенсів. У 2014 це не так напругу стосувалося мого оточення, але 2022 змінив усе на 360 градусів. Театр «Вільні», керівником якого я є, був створений на початку 2022 року з акторів і режисерів, які втратили свої театри. Спочатку ми грали, віддаючи всі кошти на допомогу військовим, на сьогоднішній день у нас 41 вистава і всі вони – віддзеркалення запиту акторів і глядачів. Існує думка, що мистецтво процвітає під час критичних моментів в історії, я з цією думкою повністю погоджуюсь, адже глядач приходить до мистецтва, коли хоче переключитися та знайти відповіді. Тому зараз з'явилося так багато мистецьких просторів, тому зараз ми, митці, шукаємо шлях до глядача, шукаємо нові формати. А якщо особисто про мене, то я перестала боятися будь-яких

тем на сцені. Мистецтво зараз – це про волю, бути вільним. І підтримувати волонтерів та військових.

К.С.: Якби Вам хтось подарував практично будь-які гроші на постановки. Які п'єси там гралися б?

О.К.: Це би точно були постановки з хореографією та різними мовами. З авторів: Вебер, Шекспір, Тичина, Кобилянська, Мольєр, Мрожик.

К.С.: Уявіть, що з усіх Ваших зафільмованих постановок лише кілька будуть дивитися в різних країнах через 100 років. Якій зі своїх робіт Ви б побажали такої долі?

О.К.: «1984», «Імперія Янголів», «Двері», «Великий Льох», «Зілля», «Чайка Джонатан». Це я вважаю своїми найкращими постановками-інсценізаціями. Вони говорять з глядачем на пряму, пронизують і змінюють глядача.

К.С.: Якби раптом з'явився інвестор і сказав, що профінансує фільм по будь-якій з Ваших історій. Яку історію Ви б йому назвали? Чи, може, ця історія ще не написана (не поставлена)? То яка вона?

О.К.: «Імперія Янголів». Я присвятила цю історію своєму хрещеному, який загинув у 2022 на фронті, але він був світлою людиною і вірив в людей. З цієї інсценізації вийшов би чудовий фільм.

К.С.: Чим є для Вас театр?

О.К.: Театр – це зараз моє життя, в мене в житті їх три: мій чоловік-військовий і допомога військовим, мої троє дітей і дім, бо зараз я маю бути їм за двох батьків. І театр – це місце, де я можу бути корисною і дієвою, допомагати людям та говорити з ними через постановки про те, що їм зараз болять, що їм дарує надію.

К.С.: При постановці Ваших п'єс кому легше за всіх, а кому важче за всіх: продюсеру, режисеру чи акторам?

О.К.: Думаю, що продюсеру. Режисер – має за мету втілити різними виразними засобами на сцені магію. Актори проживають та перевтілюються в кожному моменті. А завдання продюсера якісно це подати, щоб зацікавити глядача прийти.

К.С.: Я читав схвальні відгуки про Вашу останню постановку «Сам...Один...» по книзі Ярослава Карпеця «YARSelf-Harm/Самопошкодження». Чим Вас зацікавила ця книга? Чому Ви взяли за цю роботу?

О.К.: Вистава присвячена темі Інтернет-залежності підлітків і впливу смертельних ігор на свідомість дітей. Кожного року в Україні з'являються нові ігри. Родом вони із ворожої нам країни. Сюжет такий. Розслідування обставин загибелі старшокласниці приводять слідчих до викриття смертельних груп, в які потрапляють 8-класники столичної школи. Це розслідування допомагає іншим збагнути цінність життя і кожної його миті.

У мене троє дітей, двоє з них – підлітки. Я чесно намагаюсь виховувати їх так, щоб ми могли про все говорити, але я не можу вберегти їх від усього зла в цьому світі. Цю постановку мають побачити і батьки, і діти, бо перший крок до вирішення цієї загрози для наших дітей – чути їх і говорити з ними.

К.С.: Як Вам, драматургині й режисерці, живеться в матеріальному сенсі? Вибачте, якщо запитання надто інтимне. І, звичайно, можете не відповідати на нього.

О.К.: Погано. Тим паче, що я ще й керівник театру, то приходить ще й займатися бюрократією та рахувати бюджети. Важко знайти фінансову підтримку зовні, майже неможливо. Але поки є сенс в тому, що ми робимо, то я буду вкладати все в цей театр. І коли після вистави глядач обіймає тебе чи хворі діти в Охматиті посміхаються, то я відчую, що це вартує всього.

К.С.: Діапазон художніх засобів у прози набагато ширший ніж у скупій драматургії. Чи є у Вас спокуса написати роман або повість?

О.К.: Моє життя – це і є якийсь екшн-роман (хтось колись точно напише про це книгу). Але я більше режисер, тому бачу свою місію в інсценізації драматургії та книжок і надання їм через свої постановки фарб та цікавих пластичних рішень, щоб відкрити нове сприйняття матеріалу.

К.С.: Про яку постановку Ви зараз мрієте?

О.К.: Я хочу поставити пластичну виставу. Про історію життя семи людей. Через тіло та пластичний театр. Поки я шукаю цікаві рішення, але вже активно формую задум, адже слова іноді зайві.

~~~~~

У продовженні подаю уривок з постановки «Сам...Один...» по книзі Ярослава Карпеця «YAR Self-Harm/Самопошкодження».

Авторка інсценізації – Олександра КІСІЛЕВСЬКА

САМ... ОДИН...

(психологічна драма-детектив за мотивами повісті Ярослава Карпця «YAR Self-Harm/Самопошкодження»)

Дійові особи:

Мама – мама дівчинки-самогубці Таміли Скоробагатько, жінка 35-40 років, зайнята власними справами й байдужа до долі власної дитини;

Таня – учениця-відмінниця 8 класу київської школи, дівчинка 12-13 років із надлишковою вагою. За характером добра, допитлива, чуйна, цікавиться підводним світом і життям китів;

Надія (Таміла Скоробагатько) – дівчинка-привид, помічниця слідчого. У ролі дівчини має все, що хоче, багата, стервозна, істерична, маніпулятивна дівчина, а в ролі помічниці слідчого цілеспрямована, пунктуальна, запопадлива;

Колян – учень-забіяка 8 класу київської школи 12-13 років. За характером вертлявий, непосидючий, всюди робить капості;

Вчителька – учителька біології 8 класу столичної школи. Дівчина 25-30 років, приваблива, струнка, працює;

Шрек Станіславович – слідчий ювенальної поліції, чоловік 40-45 років, серйозний, відповідальний.

Голос автора повісті за кулісами: Під час повномасштабного вторгнення сотні тисяч дітей були викрадені, депортовані окупантами або насильно вивезені на території рашистської федерації. Згідно з міжнародного права та Конвенції про геноцид 1948 року – це навмисна політика, метою якої є знищення всієї або частини цільової групи – у цьому випадку української нації через її дітей. Це глобальна проблема для української держави, адже діти – це наше майбутнє, а їх повернення – це святий обов'язок кожного громадянина України. На чужині діти й підлітки опиняються у ворожому середовищі, їх одурманюють шкідливою для психіки ідеологією «русскава міра». Та все починалось ще до 2022 року, ще до чорної дати в новітній українській історії куратори з ерефії розпочали жажливі експерименти-ігри з підлітками в Інтернеті. Мета у них одна: знищити майбутній цвіт української нації.

6 акторів стоять силуетами в киті.

Актор 1. «...Таки доведеться видряпати кита десь на тілі...».

Актор 2. Ці «кити» вони «видряпують» на своїх тілах різними гострими предметами: хтось – ножицями, хтось – голкою, а хтось і циркулем.

Актор 3. «Закінчивши болючу й неприємну процедуру, відклав закривавлений циркуль у бік».

Актор 4. «Рана кровила. Але щоб повірили, спалах камери має зафіксувати торттури над собою». Вітольдик узяв свого смартфона, натиснув фотоіконку на ньому, навів камеру смартфона на живіт. І ось фото готове. Через блютуз перекинув його у файл, якого довго не міг підписати.

Актор 5. «Як же ж його в дідька назвати?! Хай буде NONAME – файл». Заніс туди фото. Зберіг. А потім перекинув у месенджер.

Актор 6. На превеликий жаль, навіть місцевому Шерлоку Холмсу, Шрекові Станіславовичу не вдалося довести розслідування до логічного кінця, бо він хотів «чимшвидше закрити цю справу, щоб не викликати суспільного резонансу».

Шум моря, крики китів, світло зникає.

Дія 1

Сцена 1. Робочий кабінет слідчого

Шрек Станіславович (через телефон). Я знаю... Геннадію Петровичу, ми робимо все, що можемо... Я знаю... Але ви ж розумієте... В мене ще 23 нерозкриті справи... Геннадію Петровичу... Слухаюсь... Так, це важливо... Але це підлітки... Вони можуть робити дурні вчинки... От якби я вам подзвонив о 4:20 і сказав порізати себе, ви б це зробили? Винуватий... Так і є, відставити жарти! Вже 14 випадків... Між ними нема зв'язку... Так... Я розумію... Та пішов ти!!! Ой ви ще тут?! Та ні, я не вам... Це стажеру... Здоров'я вам... І вашій дружині... І дітям...

Кладе слухавку, підходить до дошки, вішає ще одну точку з червоною ниткою.

Шрек Станіславович. Нарешті, ти стажерка на практику? Я зашиваюсь. Як тебе звуть, хоча це не важливо. Я буду називати тебе...

Надія. Надія я. На практику в ювенальну поліцію. А Ви Шрек? Ой... Олександр Станіславович...

Шрек Станіславович. Я... Знаєш чого мене так називають? Бо в цьому кабінеті, окрім мене ніхто не затримується. Як і на галявині Шрека. Не люблю людей. Задача проста. За тиждень розберешся з цими 14 справами. Нічого особливого робити не треба. Пиши: «психічний розлад». І закривай справу за відсутністю доказів. Зробила – пішла додому, а я вже додому.

Надія. А ми не будемо розбиратись? Розслідування хіба не потрібно?

Шрек Станіславович. Надія... Надія на мій сон і відпочинок... З чим розбиратись? Підлітки наклали на себе руки. Все ясно? Складне життя! Закривай справи й не лізь, куди не слід!

Надія. Вони чийсь діти. У вас є дітлахи?

Шрек Станіславович. Нема, тих, про яких я знаю (сміється). Це неважливо, нам потрібна статистика розкриття самогубств. Через тиждень перевірка.

Надія. Цілий тиждень. Давайте хоча б спробуємо? Ви – сухар! Я чула, що Вам давно вже байдуже на всіх. Але якщо я тут, може, спробуємо зрозуміти чого ці діти наклали на себе руки. Я вже дещо дізналася.

Послухайте: Океанські хвилі викидають їх на берег. Гігантські туші з надр Царства Нептуна потрапляють на грішну землю. На нашій землі їм бракує кисню, зі свого комфортного середовища вони потрапляють у чужу й ворожу для них атмосферу й помирають.

Шрек Станіславович. Добрий день, Вікіпедіє! А до чого тут діти?

Надія. Чому викидаються кити на берег поки не може ніхто пояснити, бо ми з ними не можемо поговорити, але діти. Ми можемо поговорити з батьками, друзями. Ми можемо зрозуміти чому...

Шрек: Добре. Але якщо за тиждень в нас не вийде, ти закриєш справи і заповниш сама всі папери. Так, що в нас є? 14 випадків у Києві. Цей останній. Ось тут... Це жертва номер 14...

Надія: У неї є ім'я. Таміла Скоробагатько.

В киті: силуети дітей, які рухаються, звук моря та китів.

Сцена 2. Школа. Вчительська

Забігає учениця школи Таня. Колян уже в учительській.

Вчителька. Танюша! Що сталося?

Колян. Шо з тобою, дєтка? (обертається до Тані).

Таня. У мене з носа тїчють кровь.

Вчителька. Кравцов! У дівчинки з носа тече кровиняка, а тобі ото тіки хїха та хаха! Ага! Попався! (ховає за спиною щось). Злодюга! Шо це в тебе в руках?

Колян. «Наша Таня громка плачїт: уранїла в рєчку мячїк. Тїше, Танїчка, не плач, не утонет в рєчкє м'яч». (знущується над Танєю).

Колян. Вчительниця біологїї дала заданїє поспостерїгать за звїрами. Я побачив мертву пташку й хотїв її підлікувать удома (показує мертву пташку).

Вчителька. Молодець, хлопче. Так тримать! А як ти об'ясниш ще оце? (дїстає з задньої кишєні школяра рогатку й показує її у своїх руках).

Колян. Твою мать! Спалив кантору...

Вчителька. Ану, пішли до твоїх батьків! Покажеш їм, який ти херой (вислизає з рук вчительки й повертається до Таньки, показує їй мертвого птаха).

Колян. Дїставай мобїлу, зара зробимо відос, викладемо в Інсту, буде море лайків та підписників (Таня б'є його по плечах і він утікає від неї геть).

До вчительської заходить слідчий із стажеркою.

Вчителька (перемикається на нових відвідувачів). Вибачте, я вчителем вже 25 років працюю, але це покоління – це просто жаж.

Шрек Станіславович. Я розумію. Так ми в такій справі. Чи не проявляв хтось з учнів схильність до самогубства? Чи, може, насильства?

Вчителька. Вони всі схильні до насильства. Вибачте, я на секунду. У мене дві роботи, самі розумієте. Такі часи (у вчительки задзвонив телефон і вона вийшла з учительської).

Таня. Ви з приводу дівчинки-самогубці? (ненароком підслухала розмову, цікавиться).

Надія. Так, ми розслідуємо цю справу.

Таня. Вона ні з ким не розмовляла і малювала дивні малюнки. Коля над нею постійно жартував. У нього злі жарти. Якось вчителька забрала в неї малюнок, а там. Я краще вам покажу.

Надія. Три чорні хрести, біля них – могила. Біля могили портрет дівчини з пустими очницями. Під цим малюнком – підпис: «Завдання виконано». Це виведе нас на куратора...

Таня. А потім після школи я пішла за нею...

Світло гасне. Силуети в киті. Ліхтарі й дівчинка.

Сцена 3. Розповідь про автотрощу

Колян. Вітер куйовдив Таньчине волосся і, щоб не змерзнути, вона надягнула рожеву шапку, коли вони з Лідкою виходили зі школи. Дїйшли до зебри, і вже за мить Танька завмерла. До смерті налякалася, бо ще ніколи не бачила людину за крок до смерті. Ще трохи – й авто збило б і перемолولو Зубастїну колесами. А та хоч би зойкнула чи закричала. Начебто мовчазна, непоказна, закомплексована Лїда чомусь різко рвонула через зебру. А перед цим двї подруги безтурботно йшли й балакали ні про що. Точнїше, Танька балакала, а Лїдка лиш підтакувала...

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з № 373-374)

В БОРОТБІ З ТЕРОРИСТАМИ ТА УГОРСЬКОЮ «П'ЯТОЮ КОЛОНОЮ»

Не легшим було внутрішньополітичне становище Карпатської України. Архівні документи свідчать, що уряду Карпатської України доводилося діяти в умовах, коли не припинялися напади на її територію угорських і польських терористів, постійно велася антиукраїнська й античеська ворожа пропаганда, справжня листівкова і радіовійна. Незважаючи на вжиті заходи по боротьбі з нападами угорських і польських терористів, А. Волошин добре розумів всю їх небезпеку. Саме з цієї причини він видав наказ про тимчасове закриття кордонів. У ньому, зокрема, говорилося: «...запираю з негайною правосильністю всі демаркаційні лінії до Королівства Мадярщини й до Республіки Польської. Це запертя... триватиме до дванадцятої години понеділка 13 лютого 1939 р.»¹. Напади терористів не припинялися з жовтня 1938 р. до березня 1939 р. В. Гренджа-Донський писав, що вони «стероризували і перестрашили народ»². А. Волошин заявив, що «виправи терористів не є в інтересі доброго сусідського співжиття та що є діянням рішучо незвичайним в історії міжнародних зносин»³. Змущений він був також визнати, що «Карпатська Україна не в силі відбити їх напади»⁴.

Активною була антиукраїнська діяльність про угорської «п'ятої колони». Доходило навіть до особистих образ Августина Волошина. Державна прокуратура у Великому Березному розпочала кримінальну справу проти окремих громадян, які звинувачувалися в образах на адресу А. Волошина та очолюваного ним уряду. Водій Філак називав уряд «українською бандою»⁵, а Єлизавета Гроскопф 24 грудня 1938 р. заявила, що «Волошин дурний і ціла влада дурна»⁶. Щось подібне сказав Самуїл Швіммер, але А. Волошин заявив, що «не бажає дальшого поступовання в тій справі»⁷. Прем'єр-міністр ставив себе вище за різні плітки й інтриги, які майже не припинялися в товаристві його недругів. Однак, яким би чином не поступав А. Волошин у подібних ситуаціях, вони, без сумніву, породжували невпевненість у ма-

лосвідомих верствах населення, підривали авторитет влади. У відповідь на це служба преси і пропаганди вела свою контрпропаганду. Саме з цієї причини з'явилися листівки, у яких возвеличувався А. Волошин, його діяльність⁸. Необхідно відзначити, що чехословацька служба безпеки теж збирала компромативні матеріали на А. Волошина, як раніше на А. Бродія⁹.

З угорської і польської територій систематично і цілеспрямовано велася радіопропаганда. Вона проводилася в кількох напрямках: по-перше, поширювалися всілякі небилиці про Карпатську Україну, в які неможливо було повірити; по-друге, Угорщина, ніби-то жаліючи населення країни, яке знаходиться на стадії вимирання, «брала в оборону» Карпатську Україну. Угорське радіо поширювало фальсифікації про різноманітні повстання та заворушення проти уряду А. Волошина. Так, зокрема, йшлося про бунти в Хусті за приєднання міста до Угорщини. Цілий ряд радіопередач був присвячений фантастичному подорожанню продуктів харчування. Необхідно відзначити, що таке явище мало місце, однак ціна хліба ніколи не досягала 20 кч., як повідомляло угорське радіо. Ще більш сфальсифіковані й навіть безглузді сенсації передавало польське радіо. Наведемо кілька з них: 25 листопада 1938 р. військо в Хусті збунтувалось проти влади А. Волошина, зайняло хустський замок і звідти бомбардує Прагу; 16 листопада 1938 р. в Хусті вибухнула епідемія азійської чуми. Лікарі повтікали, а населення поголовно гине. Усіх, хто виходить з міста, безпощадно розстрілюють. Трупів тисяч людей лежать на вулиці; 27 листопада 1938 р. на Підкарпатській Русі страшний голод. Хліба вже давно ніхто не бачив. Зафіксовано багато випадків людоїдства; 28 листопада 1938 р. Сьогодні вночі землетрус знищив Рахів. Ціла околиця залита водою. Ніхто з населення не врятувався¹⁰.

Політичну кризу в краї поглиблювали суперечності між чеським урядництвом і місцевим населенням, а також конфлікти в самому українському таборі. У 1938–1939 рр. зіткнулись між собою представники двох поколінь: молоді радикали-націоналісти, які вимагали від уряду рішучих дій, і старші за віком помірковані політики, які за допомогою маневрувань намагалися збе-

¹ ДАЗО. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 319. Арк. 6.

² Гренджа-Донський В. Щоденник. Твори. Т.VIII. Вашингтон, 1987. С. 108.

³ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 2.

⁴ ДАЗО. Ф. 3. Оп. №. Спр. 156. Арк. 1.

⁵ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 45. Арк. 1.

⁶ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 170. Арк. 1.

⁷ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 3. Спр. 83. Арк. 2.

⁸ ДАЗО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 12. Арк. 1-2; Оп. 3. Спр. 86. Арк. 6.

⁹ Archiv Ministerstva Zagranicnich Veci, Praha. karton 655.

¹⁰ Bereš M. M., Mišanič B. V. Проугорська «п'ята колони» у Карпатській Україні (1938–1939 рр.). *Молодь – Україні* (Наукові записки молодих вчених Ужгородського державного університету). Т.5–6. До 50-ліття Ужгородського державного університету. Ужгород, 1995. С.185.

регти автономний статус краю в складі ЧСР. Яскравим представником останніх був і Августин Волошин. Нарешті, протягом усього міжвоєнного періоду на території краю діяла угорська іредента, антиукраїнська діяльність якої досягла своєї кульмінації у 1938–1939 рр. Закарпаття заповнили угорські агенти, які збирали підписи за приєднання краю до Угорщини, складали списки неблагонадійних, організовували саботажі, закликали до скинення законного уряду краю. Отже, ситуація була складною у всіх відношеннях.

Утім, попри це, розбудова Карпато-української держави розпочалася досить швидкими темпами. Уже в листопаді 1938 р. Кабінет міністрів Підкарпатської Русі завершив свою реорганізацію, розпочав ще в Ужгороді. На середину листопада він складався з чотирьох міністерств: внутрішніх справ (міністр Е. Бачинський), шкільництва та народної освіти (міністр А. Штефан), юстиції (належало до компетенції самого А. Волошина, але він передав керівництво ним своєму раднику А. Дутці) і комунікацій (міністр Ю. Ревай). Кожне окреме міністерство мало по кілька ресортів (відділів). Наприклад, міністерство комунікацій мало вісім таких відділів: господарства, фінансів, залізниць, пошт, телефонів і телеграфів, охорони здоров'я, торгівлі і промислів, громадських робіт, соціальної опіки. Значну роль у діяльності уряду відігравали особисті секретарі прем'єр-міністра Августина Волошина – Степан Росоха та Іван Рогач – люди молодшої генерації з європейською освітою та радикальним гатунком¹¹.

Мітинг у Хусті, з нагоди обрання парламенту (вперше) для автономної Карпатської України, 1939 р. (<https://varosh.com.ua>)

Незабаром при автономному уряді були створені служба безпеки, управління поліції у Хусті, відділ преси і пропаганди, який, зокрема, з метою інформування населення про діяльність уряду видавав «Бюлетень пресової служби». Щодня масовим накладом виходила урядова газета «Нова свобода», редакцію якої очолював

відомий громадсько-політичний діяч і письменник Василь Гренджа-Донський.

Політичний та пропагандистський роботі уряд Волошина надавав особливого значення, що пояснювалося як необхідністю мобілізації зусиль населення краю на розбудову Української держави, так і потребою протидії підіривній діяльності проти неї з боку Угорщини й Польщі, нападам терористів із цих країн на населенні пункти Закарпаття, антиукраїнській пропаганді проугорської «п'ятої колони», а також послабленням напруженості в українсько-чеських відносинах. «Нова Свобода», наприклад, майже щодня друкувала різні заклики, звернення, маніфести автономного уряду та Української народної ради до «Українського Народу Підкарпаття», які друкувались великим накладом й у вигляді окремих листівок. У них пропагувався чіткий курс уряду на українізацію всього суспільного життя краю, зокрема все послідовніше ставилося питання про офіційну зміну його назви на «Карпатську Україну».

Уряду Августина Волошина за порівняно короткий відтинок часу вдалося, наприклад, переконати населення в необхідності всенародного захисту кордонів автономного краю. На початку листопада 1938 р. була утворена Організація народної оборони – Карпатська Січ, що являла собою напіввійськову організацію (її члени не були озброєні) для військового вишколу учасників українського національного руху й організації оборони Карпато-української держави. Перші січові загони почали формуватися ще на початку 1930-х років у закарпатському містечку Ясині з ініціативи одного з керівників Гуцульської республіки (1919 р.) Дмитра Климпуша. Тоді це були здебільшого протипожежні та культурно-просвітні товариства. Однак загострення міжнародної ситуації навколо ЧСР і бажання закарпатців допомогти чехословацьким військам захистити територію автономного краю змусило провідників Карпато-Української держави прискорити створення місцевих збройних сил. За підтримки міністерства внутрішніх справ, а також керівництва ОУН та фінансової допомоги української діаспори січові відділи (команди) виникли майже в кожному більш-менш великому населеному пункті краю: загальна кількість вишколених січовиків становила близько 2 тис. осіб. Керівництво цими командами (січовими відділами) на місцях здійснювала Головна команда на чолі з командантом «Карпатської Січі» Д. Климпушем, що перебувала в Хусті¹². Активними членами січових відділів були галицькі українці, які з кінця 1938 р. масово переходили польсько-чеський кордон, поспішаючи на допомогу своїм закарпатським братам.

(Далі буде)

¹¹ Див.: Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами. Ч. 2. С. 27; Белень М. Карпатська Україна у портретах. Ужгород, 1998. С. 150, 152-153.

¹² Белень М. Назв. праця. С. 12-19.

Алла АНТОФІЙЧУК

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНЯ

У системі сучасної освіти дедалі більшої актуальності набуває проєктне навчання – метод, який поєднує знання з дією, а навчання – з реальним життям. Сутність методу полягає в тому, що учні досліджують реальні, значущі для них питання, працюють над ними впродовж певного часу, а результатом стає власний освітній продукт: дослідження, словник, мультимедійна презентація чи навіть шкільний відеофільм. Такий підхід пробуджує інтерес до пізнання, активізує внутрішню мотивацію, формує самостійність, відповідальність і креативність. У старшій школі проєктна діяльність особливо ефективна, адже сприяє розвитку аналітичного мислення, уміння спілкуватися, організовувати інформацію, координувати дії в колективі. У поєднанні з творчо-розвивальними технологіями проєкт виступає своєрідним каталізатором творчого потенціалу учнів, стимулює ініціативу, дослідницький інтерес, прагнення до самовираження.

Уроки, побудовані з елементами проєктної діяльності, можуть мати різний масштаб – від мініпроєктів, що тривають один урок, до довготривалих досліджень, які охоплюють цілий семестр. Учитель сам обирає форму роботи відповідно до віку й підготовленості класу. Молодші школярі можуть створювати власні кросворди, мовні плакати, повідомлення або казки, старшокласники – проводити справжні лінгвістичні розвідки, працювати над відеопроєктами, брати участь у науково-дослідницьких конкурсах. Вибір теми проєкту – ключовий момент, адже вона повинна бути близькою й цікавою дітям, викликати щире бажання дізнатися більше. Це може бути запитання на зразок: «Як народжується слово?» або практичне завдання: «Створити мініенциклопедію „Народне слово“». Далі учні спільно планують роботу, визначають мету, добирають джерела, розподіляють обов'язки. Такий процес формує навички самостійного планування, вміння ставити цілі, збирати й аналізувати інформацію, робити висновки, узагальнювати результати. Завершальним етапом є презентація проєктного продукту перед класом чи ширшою аудиторією – момент, коли учні відчувають радість успіху і гордість за власну працю.

У цьому форматі роль учителя істотно змінюється: він більше не суворий контролер знань, а натхненник і порадник, консультант і координатор. Учитель спрямовує, але не диктує, допомагає знайти потрібні джерела, але залишає простір для самостійного пошуку. Для кожного учня важливо визначити індивідуальну роль: дослідника,

редактора, презентатора, оформлювача. Такий підхід дає змогу розкрити здібності кожного й створити атмосферу партнерства. Учні, своєю чергою, відчувають себе активними творцями знань, а не пасивними споживачами інформації. Вони вчаться слухати і бути почутими, дискутувати, переконувати, аргументувати. Це розвиває комунікативну компетентність, формує навички співпраці, толерантності, відповідальності за спільну справу.

Тематика учнівських проєктів з української мови – безмежна. Молодших школярів захоплюють дослідження «Цікаві фразеологізми» чи створення власного «Словника рідної школи», де вони збирають жартівливі шкільні вислови, аналізують їх значення, шукають літературні відповідники. Старшокласники охоче розробляють міжпредметні теми, до прикладу, створюють журнал «Мовні перлини», присвячений походженню українських слів, готують відеопроєкт «Літературні герої навколо нас», розробляють настільні мовні ігри або досліджують історію діалектів рідного краю. Головне, щоб кожен проєкт відкривав простір для творчості, самостійних пошуків, власних відкриттів. Саме в цьому полягає педагогічна цінність проєктного навчання.

Оцінювання результатів проєктної діяльності відрізняється від традиційного підходу. Воно не зводиться лише до оцінки кінцевого продукту, адже важливий сам процес: участь у групі, самостійність, відповідальність, глибина аналізу, творчий підхід. Доцільно поєднувати оцінювання вчителя з самооцінкою та взаємооцінкою учнів, адже саме тоді кожен усвідомлює власний внесок у спільну справу. Важливо також передбачити етап рефлексії, коли діти обговорюють, чого навчилися, які труднощі подолали, що змінили б наступного разу. Такий аналіз допомагає закріпити здобуті знання, відчути особистісне зростання.

Особливість проєктного навчання полягає і в його міждисциплінарності. Працюючи над мовними темами, учні звертаються до історії, літератури, географії, інформатики, мистецтва. Дослідження діалектів рідного краю природно поєднується з етнографією, вивчення творчості Тараса Шевченка – з образотворчим мистецтвом і медіаосвітою, а розгляд мовних норм – із психологією спілкування та громадянською освітою. Такі інтеграційні підходи роблять навчання осмисленим: учні бачать, як мовознавчі поняття оживають у щоденному житті, культурі, медіапросторі.

Проектна діяльність на уроках української мови сприяє формуванню ключових компетентностей: мовленнєвої, соціальної, громадянської, культурної. Виконуючи творчі завдання, учні опановують різні стилі мовлення, поглиблюють розуміння ролі слова як носія культури, історії, емоцій. У спільній роботі вони вчаться домовлятися, висловлювати власну думку, долати невпевненість, знаходити аргументи, чути інших. Саме тому проектне навчання на уроках української мови – це цілісна філософія навчання, яка поєднує наукове пізнання зі світом людських почуттів, практичну дію – з натхненням і творчістю. У цьому синтезі народжується справжня освіта – жива, осмислена, особистісно зорієнтована, така, що виховує людину, здатну мислити, творити й відчувати красу рідного слова.

Пропонуємо приклади навчальних проєктів.

Мовний блог «Живе слово поруч»

Учні створюють сторінку-блог (у зошиті, Google Docs або соцмережі класу), де публікують короткі пости про цікаві слова: новотвори, застарілі назви, народні вислови.

Мета проєкту – розвивати лексичну компетентність, показати, що мова живе і змінюється.

Фрагмент публікації:

Слово «мандрівка» звучить тепліше, ніж «подорож». Воно пахне літом і травою. У нашому блозі – 5 найпопулярніших українських синонімів до слова «подорож».

«Реклама слова»

Команди обирають слово і створюють постер або короткий рекламний ролик, де демонструють його значення, уживання, емоційні відтінки.

Мета проєкту – закріпити знання про синонімію, стилістичні відтінки.

Приклад фрази з постера:

Не просто «йти», а впевнено крокувати! Слово, що рухає мову!

«Словник рідної школи»

Проект передбачає створення **мінісловника живої мови школи**: жаргонізмів, лагідних прізвиськ, шкільних слів-жартів. Учні добирають приклади, пояснюють значення, намагаються знайти літературні відповідники.

Мета проєкту – усвідомити різницю між розмовним і літературним мовленням.

Фрагмент словника:

Фізра – розмовне скорочення назви навчального предмету «фізична культура» слова «контрольна робота».

«Живі антоніми»

Учні добирають пари протилежних за значенням слів, але подають їх не списком, а у формі мінісценок або ілюстрацій.

Мета проєкту – закріпити поняття антонімії, навчитися бачити виразність слів у контексті.

Ідеї сценок:

- «Сміливий – Боязкий» – сценка-діалог про виступ перед класом;

- «Світло – Темрява» – фотопроєкт зі світлотінню й цитатами з поезії.

«Неологізми нашого часу»

Проект на тему мовних новотворів: учні збирають неологізми з реклами, соцмереж, преси, порівнюють українські та запозичені варіанти.

Мета проєкту – розвивати критичне мислення й стережливості до мовних змін.

Приклади з «мовничка»:

Лайкати – ставити «подобається»; *сторіз* – коротка історія у соцмережі; *зумитися* – підключитися до онлайн-зустрічі.

«Синонімна мозаїка»

Учні добирають синоніми до популярних прикметників (*гарний, великий, хороший*), створюють колаж або «емоційне коло» – у центрі базове слово, довкола нього відтінки значень.

Фрагмент:

Гарний – красивий – чарівний – принадний – вродливий – вишуканий – симпатичний.

Учні порівнюють, де кожне зі слів доречне (у вірші, в розмові, в описі людини).

«Мовна карта емоцій»

Проект із елементами інтеграції з мистецтвом: кожна група добирає слова певної емоції (*радість, смуток, гнів, подив*), створює асоціативне поле, ілюстрацію або міні-поезію.

Фрагмент:

Смуток пахне дощем і кавою, говорить пошепки й пише синім олівцем.

Поради для вчителя:

1. Починайте з малих кроків: короткі проєкти на 1–2 уроки допомагають учням звикнути до самостійності.
2. Визначаєте критерії разом із класом, наприклад: креативність, мовна правильність, логіка викладу, командна робота.
3. Враховуйте участь кожного учня в проєкті, його відповідальність, вміння домовлятися.
4. Створюйте «мовні виставки» (демонстрація найцікавіших фрагментів словників, плакатів з цитатами).
5. Завершуйте рефлексією, до прикладу: «Що нового я дізнався про мову?»; «Яке слово мене здивувало?».

Отже, проектне навчання – це творчо-розвивальна технологія, спрямована на посилення мотивації, розвиток комунікативних і творчих умінь учнів. Ретельно організована проектна робота (від вибору теми до презентації результатів) активізує дослідницьку діяльність школярів, формує навички самонавчання і співпраці. Впровадження проектної технології на уроках української мови сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, розвитку мовних та соціальних компетентностей і загалом готує учнів до самостійного вирішення освітніх і життєвих завдань.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХІV)

Літературознавство. 41. Дослідницькі напрямки.

32. Румунсько-українські літературні відносини
періоду Івана Франка

(Продовження з № 374-35)

Сприйняття в Румунії творчості Івана Франка мало три основні моменти.

Перший крок проникнення читацької громадськості Румунії в суть Франкової творчості зроблено 1956 року, у контексті проведення Декади української літератури і мистецтва (27 серпня – 5 вересня 1956 р.). Внаслідок прийнятого 9 квітня 1956 р. Надзвичайною сесією Всесвітньої Ради Миру в Стокгольмі рішення про урочисте відзначення в усіх країнах сторіччя від дня народження Івана Франка, Генеральна Рада тодішнього Румунського товариства дружніх зв'язків з СРСР АРЛУС склала широкий план заходів, якими в рамках Декади української літератури і мистецтва (27 серпня – 5 вересня 1956 р.) ювілей Франка відсвятковано в Румунії на справді всенародному рівні. Бухарестський український двотижневий часопис для українського населення Румунії «Новий вік» розпочав у рубриці «До сторіччя з дня народження Івана Франка» всебічно вшановувати цю подію ще до прийняття 9 квітня вищезгаданого стокгольмського рішення. Так, у № 98 часопису від 16 березня 1956 р. передруковано (з ж. «Радянська культура», № 20, 1955) статтю П. Щита «Любов народна». На другій сторінці газети йшла мова про Літературно-меморіальний музей Франка села Криворівни, в будинку якого з 1902 по 1914 жив і працював поет; були надруковані спогади літнього Михайла Мосійчука про Франка, про відвідання села М. Коцюбинським, який збирав матеріали для своєї повісті «Тіні забутих предків». У № 99 від 1 квітня 1956 «Новий вік» інформував про світові заходи з проведення святкування сторіччя в Москві, США, Аргентині та особливо в Канаді. У № 104 від 16 червня надруковано складену на основі стокгольмського рішення програму культурних заходів для вшановування в усій Румунії сторічного ювілею в рамках Декади української літератури і мистецтва, яка передбачала: проведення в Бухаресті та в інших центрах Румунії урочистих зборів з представленням доповідей про життя і творчість Франка; художнє читання його творів; художні вистави з участю ансамблів пісні й танцю з України; проведення художніх вечорів в районах Румунії з українським населенням; організування, разом з видавництвом «Картя русе» книжкових стендів; видання збірника уривків з творів Франка; фотовиставку

«Культура українського народу»; фестиваль українського фільму; випуск редакціями румунськомовного «Veac nou» і українського «Нового віку» своїх урочистих чисел. У № 105 від 1 липня 1956 р. в репортажі Якова Стецька «На батьківщині великого письменника» наведено спогади про Франка його ще живих у 1956 році односельчан 75-річної Анни Чаплі та бориславського робітника Онопрія Солюка, який розповідав, як Франко прохав його батька дістати йому шахтарське вбрання, щоб самому пересвідчитись про життя шахтарів: «Знаю, Іване, – говорив Франко, – що важко там. Але мушу сам усе побачити». У цьому ж числі інформувалося і про випущену Держлітвидавком та іншими видавництвами України літературу до ювілею загальним тиражем понад мільйон примірників. Передоденно ювілейним можна назвати 108 число «Нового віку» (від 16 серпня, 1956), майже повністю присвячене Іванові Франкові та українській літературі. Відкривається число солідною передовою статтю «Життєвий і творчий шлях Великого Каменяря». На третій сторінці часопису вміщено: 1) статтю Миколи Жегала з України «Іван Франко – письменник, учений і громадський діяч»; 2) ерудований виклад поетичних ідей українським поетом Румунії Орестом Масикевичем у вірші «Великий Каменярь»; 3) «Великому Каменяреві» – роздуми українця Румунії Осипа Дуди про минучість всього земного та про безсмертя і молодість віршів Франка; 4) передрук (з ж. «Радянська культура» від 5 серпня 1956) статті Т. Клименюка «Пам'яті Івана Франка»; 5) інформації з підготовки 100-річчя в Урядовому комітеті в Україні під головуванням М.Бажа-на. У 109 числі «Нового віку» за 1 вересня під гаслом «Декада української літератури і мистецтва», що тоді ж розгорталася, появилися матеріали: 1) «Велике свято» – огляд ювілейних урочистостей в Румунії; 2) інформація про прибуття 25 серпня української делегації у складі академіка О. С. Корнійчука (глави делегації), народної артистки СРСР Наталії Ужвій, народного артиста композитора К. Данькевича, голови Українського товариства зв'язку з закордонням М. Н. Іваницького, які подали бухарестській українській газеті «Новий вік» слова: «Від усієї душі палко вітаємо рідних братів українців в дні славного ювілею великого поета-революціонера, співця нашого народу Івана Франка. Бажаємо Вам, дорогі брати наші, щасливого життя у дружній сім'ї соціалістичної

Румунії»; 3) інформація про повторне відвідання Румунії державним українським народним хором, керованим Г. Верьовкою, та автограф-побажання останнього; 4) вірш П. Тичини «Франка Івана голос чути»; 5) вірш Р. Братуня «Бути, як він»; 6) репортаж уродженця Румунії Дм. Шийчука «Декада української літератури і мистецтва в Ботошанах»; 7) вірш «Наказ Каменярів» Ярослава Шпорти з його циклу «Вогонь у кузні»; 8) інформація про присвячене 100-річчю урочисте засідання в Києві. У 110 числі «Нового віку» від 16 вересня 1956 підведено підсумки урочистостей Декади і вшанування Франка в її рамках: 1) звіт про урочистий вечір, на якому румунський поет Ніколає Теуту представив доповідь про життя і творчість Франка; 2) вираження О. Корнійчуком вдячності українського народу за проведені Румунією заходи та його і керованої ним делегації переконання про великі почуття дружби румунського народу до українського народу, про високі таланти румунського народу, замилювання української делегації прекрасною природою, «такою близькою душі українця»; 3) про гастролі керованого Верьовкою хору на ювілейних урочистостях писали Денис Онищук («Посланці братнього українського народу в Сієті»), Микола Ковцун («Велике свято в Сереті»), інформувалося про виступи цього хору в Сучаві, в Негостині, в Качіці; 4) теж тут подано і репортаж про гастролі Сієтського українського хору по містах північної Трансильванії. Про ювілей Франка йшлося й у 111 числі «Нового віку» від 1 жовтня, в якому гімназійний професор-пенсіонер Святослав Лакуста у статті «Мої спогади про Івана Франка» писав про відвідання 1903 р. Франком м. Буркута, а уродженець Румунії Осип Дуда писав про «Святкування Івана Франка у Вішевському районі», точніше, в селі Поляни. «Відгомони» цього свята в деякій мірі ще відчутними були і в числах 122 (від 16 березня) і в 133 (від 1 вересня) 1957 року.

Другий основний момент сприйняття Івана Франка в Румунії відбувся в контексті відзначення 150-річчя з дня його народження. Він пройшов не менш гучно, а й навіть змістовніше, особливо серед румунських літературознавців. До ювілейних урочистостей Декади української літератури і мистецтва, проведених в різних румунських містах (детально про це іншим разом), було надруковано АРЛУС-ом спеціальний «Культурний зошит»¹⁸, що охоплював у перекладі на румунську мову вірші Т. Шевченка «Заповіт», «Доля», І. Франка «Україна, моя любов», «Як почуєш край свого вікна», «У долині

село лежить» та оповідання «Красне писання», вірш Лесі Українки «Без надії сподіваюсь», гумореску Остапа Вишні «Якби моя бабуся воскресли», по віршеві П. Тичини та А. Малишка, «Думу про Марусю Богуславку», п'єси «Горизонти» В. Чумаченка, «Дитя» П. Загребельного, «За багато солі» К. Кудієвського.

З метою унаочнення діяльності Франка до Декади видано з передмовою та поясненнями на румунській мові альбом репродукцій живописних картин про життя і творчість Івана Франка¹⁹. А щоб краще поінформувати доповідачів та інших культурних діячів, яким Франко не доступний, та ж Генеральна рада АРЛУС-у видала румунською мовою машинописну добірку документальних матеріалів²⁰, авторами яких, між іншими, були і відомі викладачі Львівського університету О. Мороз, М. Возняк і А. Халімончук.

Під нашим зауваженням про змістовніше відзначення в румунській пресі сторіччя від дня народження Франка маємо на увазі численні друковані виступи українських гостей в перекладах на румунську мову, репортажі і враження румунських авторів-відвідувачів України та, особливо, написані румунами рецензії на тодішні надруковані переклади прози Франка, з-поміж яких звертають на себе увагу рецензії Е.Тудора стосовно реалістично-драматичного зображення Франком життя його сучасників у румунськомовній збірці перекладів «Оповідання», надрукованій 1956 р.²¹, і рецензія Паула Діаконеску, який ту же збірку оцінює як таку, що появилась під знаком великої традиції російської літератури²². У своїх оглядах М. Джентеміров визнає Франка оспівувачем сподівань свого народу²³, а поет Думітру Корбя підкреслює невмиручість Франкової поезії²⁴.

Окрім статей-оглядів Франкової творчості, написаних вузівським літератором-русистом Тамарою Гане про драматургію Франка²⁵, теж вузівським літературознавцем-русистом Тетяною Ніколеску про творчість Франка взагалі²⁶, Віктором Кернбахом та іншими (детальніше – іншим разом), заслуговують уваги стаття літературного критика Мірчі Крістя, який твердить, що Франко в українській літературі «відкрив шлях модерній прозі, не без впливу Е. Золя, і не будучи в стані подолати власні ліміти»²⁷, стаття Раді Попеску, який підкреслює, що «Декада української літератури і мистецтва домінує по-стать великого письменника, своєрідного Віктора Гюго України, яким небагато культур можуть гордитися»²⁸.

(Продовження на 28 с.)

¹⁸ *Caiet cultural. Decada literaturii și artei ucrainene*, Consiliul General A.R.L.U.S., București, 1956.

¹⁹ *Decada literaturii și artei ucrainene. Ivan Franko, 1856-1956*, Consiliul General A.R.L.U.S., București, 1956.

²⁰ *Decada literaturii și artei ucrainene. Ivan Franko*, Culegere de materiale documentare, Consiliul General A.R.L.U.S., București, 1956.

²¹ E. Tudor, *I. Franko. Povestiri*, «Cartea Rusă», 1956), «Viața românească», anul IX, 1956, octombrie, pp. 226-228.

²² Paul Diaconescu, *semnul unei mari tradiții*, «Veac nou», nr. 33/august, 1956.

²³ M. Gentemirov, *Cântărețul năzuințelor poporului său*, «Contemporanul»,

nr. 33, 17 august, 1956.

²⁴ Dumitru Corbea, *Cântărețul nemuritor al Ucrainei*, «Veac nou», nr. 10, 1 martie 1956.

²⁵ Tamara Gane, *Un remarcabil dramaturg*, «Teatral», nr. 3, august, 1956.

²⁶ Tatiana Nicolescu, *100 de ani de la nașterea lui Ivan Franko*, «Gazeta literară», nr. 35, 30 august, 1956.

²⁷ M. Cristea, *Centenarul lui Ivan Franko*, «Veac nou», nr. 32, 10 august, 1956.

²⁸ Dumitru Popescu, *Decada literaturii și artei ucrainene*, «Contemporanul», nr. 35, 31 august, 1956.

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХІВ)

(Продовження з 27 с.)

Завдяки його наділенню великим чуттям спостережливості, високою громадською свідомістю, завдяки органічному зв'язку з життям свого народу Франко належить до письменників, «яких на всесвітньому плані можна вшанувати високим званням митця-громадянина», – відзначає критик Аурел Мартін²⁹. Чи не найзмістовніше і найпоетичніше окреслив мистецьку неповторність Франка румунський поет-академік Єусебіу Камілар у раніше згаданий розлогий статті. Єусебіу Камілар, до речі, широко представив Івана Франка на урочистому засіданні Румунської Академії.

Отож, включно до столітнього ювілею сприйняття Франка в Румунії відбувалося шляхом «прочитування» критиками переважно його короткої прози кризь традиційну призму виявлення в ній загальнолюдських і специфічно українських цінностей, в дусі «вичитування» ідейного її змісту, інколи не без імпресіоністичних захоплень, але майже без відтінків вульгарного соціологізму.

Повніші, толковіші заходи з відзначення сприйняття Івана Франка в Румунії здійснено з нагоди 150-річчя його народження. Уже з нагоди столітнього Франкового ювілею румунськомовний читач ознайомився з кількома зразками Франкової поезії (детально – іншим разом). Разом із зростанням україністики в Румунії Франкова поезія привернула увагу представників новозародженої дисципліни. Нею захоплювався нині, на превеликий жаль, покійний викладач української літератури Бухарестського університету, письменник і перекладач Стеліан Груя Яцентюк (1933-1996), який у рубриці «Що не поет – то окремий світ» румунської бухарестської газети «Луча-ферул» число за числом друкував переклади з неросійських поетів СРСР, видавши потім у серії «Бібліотека для всіх» (розрахована, отож, на найширшу читачку публіку) окремий том з промовистим заголовком «Несподіваний вірш з-під місячного затінку», в якому наведено його переклади віршів Франка «Сікстинська мадонна», «Жіноче серце», а з тюремних сонетів – «І говорила перша», «І говорила друга», «Що вовк вівцю їсть – жалко, та не диво», «Чого ти, хлопе, вбрався в стрій лицарський», «Багно гниле між народів Європи» і «Тюрмо народів, обручем сталевим»³⁰.

Відданим перекладачем (на жаль, з російської) за останні роки став румунський поет і перекладач «Енеїди»

І. П. Котляревського (2001) та багатьох інших поетів світу Іон Ковач (Ion Covaci), який, поступово друкуючи поезії та поеми Франка у румунськомовному часописі Союзу українців Румунії «Curierul ucraïnean» («Курієрул українця»), згодом видав окремими томами «Вибрані поезії» Івана Франка³¹, «Вибрані поеми»³² і «Поезії та поеми» (2006)³³, всі три будучи надрукованими на честь 150-річного ювілею від дня народження українського національного поета (про їхнє претензійне вивчення – іншим разом).

Значний крок вперед у сприйнятті Франка в Румунії зроблено і стосовно його інтерпретації літературознавцями, які цікаво «синхронізуються» із загальноєвропейським сучасним контекстом. Франком зацікавився літературознавець-богеміст Бухарестського університету Корнеліу Барборіке, розглядаючи постать українського поета в контексті слов'янських, а всіх разом – в загальноєвропейському контексті, стосовно питання витоків міфологічної і філософської поеми та її специфічності в кожного видатного слов'янського поета зокрема³⁴.

Немало в оновленні як франкознавства в Румунії, так і в загальноукраїнському контексті здійснила Магдаліна Ласло-Куцюк. Доказом цього є її книжка «Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка» (Бухарест, 2005), видана до 150-річчя від дня народження поета. Складається дана книга, фактично, з більших чи менших своєрідних монографій про окремі питання франкознавства, які розглядаються в інтертекстуральному висвітленні.

У Румунії твори Івана Франка поширювались, поширюються й зараз і на його рідній мові, наприклад, в «Антології української класичної поезії» (Критеріон, 1970) та окремими виданнями³⁵. Уже десятиліттями поспіль (фактично, від Реформи румунської освіти 1948 р.) Іван Франко – один із хрестоматійних письменників у підручниках з української мови та літератури початкової, загальної та середньої школи (ліцею), де викладається українська мова. Уже понад півстоліття на українському відділенні Бухарестського, а віднедавна і на українських відділеннях Клузького та Сучавського румунських університетів студентам читаються звичайні та спецкурси по Франку, випускники пишуть про нього дипломні чи магістерські роботи.

(Далі буде)

²⁹ Aurel Martin, *Ivan Franko*, ibidem.

³⁰ «Nebănuțit vers din umbra lunii». *Poezii din Belarus, Estonia, Gruzia, Letonia, Lituania, Ucraina*, Antologare, traducere, prefață și prezentări de Stelian Gruia, «Biblioteca pentru toți», Editura Minerva, București, 1993, pp. 261-265.

³¹ Ivan Franko, *Poezii alese*, Traducere, Cuvânt înainte și Fișă bibliografică de Ion Covaci, Editura Mustang, București, 2002.

³² Ivan Franko, *Poeme alese*, Versiune românească de Ion Covaci, Studiu introductiv de Magdalena Laszlo-Kučiuk, Editura Mustang, București, 2003.

³³ Ivan Franko, *Poezii și poeme*, Versiune românească de Ion Covaci, Sradu introductiv de Magdalena Laszlo-Kučiuk, București, Editura RCR Print, 2006.

³⁴ Corneliu Barborică, *Poemul mitologic și filozofic*, în: «Studii de literatură comparată», București, Editura Univers, 1987, pp. 139-156.

³⁵ Ivan Franko, *Poezii*, Упорядкування, передмова та біографічні дані Михайла Михайлюка, Видавництво Критеріон, Бухарест, 1975; *До світла*. Проза. Передмова («Мала проза Івана Франка») та бібліографічні дані Михайла Михайлюка, Бухарест, серія «Мала бібліотека», Критеріон, 1981; Іван Франко, *Каменярі*, Критеріон, Бухарест, 1981.

Степан К. Д. ТРАЙСТА

«ДНІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ»

З 19 по 22 вересня 2025 року Національний український театр імені Івана Франка Бухарестської філії Союзу українців Румунії подарував столиці справжнє свято мистецтва – «Дні українського театру». Це були дні, коли час ніби сповільнив свій біг, поступившись перед чарами сцени; дні, коли у світлі рампи оживала пам'ять минулого й народжувалися нові сенси. Чотири дні світла, емоцій та культурних зустрічей, коли сцена перетворилася на міст між традицією і сучасністю, між живою пам'яттю класиків та пошуками нових поколінь. Тут українське слово лунало поруч із румунським, творячи гармонійний діалог культур; тут глядач став не лише свідком, але й учасником спільного духовного досвіду.

«Дні українського театру» стали нагадуванням, що мистецтво здатне зцілювати рани часу, долати мовні й кордонні бар'єри, відкривати простір свободи навіть там, де будні здаються обтяженими. Це була зустріч сердець, в якій кожна вистава й кожен поетичний рядок ставали невидимими нитками, що єднали душі глядачів.

У п'ятницю, 19 вересня, на сцені театру «Infinit» у Бухаресті відбулася довгоочікувана прем'єра п'єси Бухарест – Чіулніца. Це був не просто театральний показ, а своєрідна подорож крізь людську душу, вистава з ароматом дороги, із гіркотою самотності та з невидимим тягарем екзистенційних тривог. Автори – Михайло Гафія Трайста та Ліса-Марія Йонеску – створили і здійснили постановку драматичного твору, в якому відлунюють болісні питання про сенс життя, про тіні минулого й про крихкість надії. Між гірким сміхом і тонкою лірикою на сцені розкрився всесвіт, сповнений напруги й водночас барвистого багатоголосся. Герої п'єси ніби йшли дорогою не лише з Бухареста до Чіулніци, а дорогою внутрішніх пошуків – дорогою, якою глядач ішов разом із ними. Атмосфера вистави нагадувала подорож ніч-

ним потягом: за вікном миготить темрява, а в серці звучить невидимий діалог зі самим собою.

Глядачі відчували, що стали свідками народження особливого театрального світу – світу, де сміх межує з трагедією, де іронія стає зворотною стороною молитви, а буденність перетворюється на метафору вічної дороги. Оплески, якими завершився вечір, були не лише знаком вдячності, а й знаком того, що вистава торкнулася найпотаємніших струн душі.

У суботу, 20 вересня, сцена театру перетворилася на майстерню живого мистецтва, де глядачів запросили стати свідками відкритої репетиції вистави *Криниця у вогні*. Це була подія особлива – без штучного блиску прем'єр, без завіси, що приховує таємницю, – лише актори, режисер і незбагненний процес творення, який розгортався просто на очах. Глядачі побачили, як народжується театр – не завершений і відшліфований, а ще крихкий, мов світанкове світло, яке тільки-но пробивається крізь темряву. Кожен рух, кожне слово, кожна пауза були немов пошук істини, наче актори вслухалися не лише в текст, а й у власні серця.

Криниця у вогні постала перед публікою не як готова історія, а як полум'я, що щойно спалахує з іскри. У ньому відчувалася і драма буття, і жага очищення, і гіркота втрат, і тихий шепіт надії. Цей вогонь був не руйнівним, а відновлювальним, бо народжував новий простір – простір довіри між сценою і глядацькою залю. У той вечір театр став дзеркалом, у якому кожен присутній міг побачити й себе: свої сумніви, свої страхи, свої прагнення до світла. І коли репетиція завершилася, тиша, що зависла у залі, була промовистішою за будь-які оплески – вона стала знаком єднання, яке виникає лише тоді, коли мистецтво відверте, як сповідь.

У понеділок, 22 вересня, театр і поезія зустрілися у спільному святі слова й музики. Літературно-мистецький вечір «Кобзар української поезії – Тарас Шевченко & Світило румунської поезії – Міхай Емінеску» зібрав у єдиному просторі дві культури, два духовні світи, два голоси, що перегукуються крізь віки. Це була подія, організована у співпраці з Союзом професійних журналістів Румунії та літературною групою «Direcția 9», де сцена стала храмом пам'яті й натхнення. На ній сяяли акторки Крістіна Арт, Кренгуца Харітон, Клаудія Мотя, а також режисерка Аліна Хрістя Алдулеску, які своїм голосом і грою подарували присутнім моменти високого театрального переживання. Їхні інтерпретації нагадували молитви, у яких слово ставало музикою, а музика – вогнем.

(Продовження на 30 с.)

*** Вітаємо! *** Вітаємо! *** Вітаємо! ***

Степан Трайста, нагороджений на Національному фестивалі літератури «Марін Преда» 2025 року

Дев'ятнадцятий Національний фестиваль літератури «Марін Преда» знову привернув увагу до румунської літератури, пройшовши в Александрії та Сіліштеа-Гумешть — рідних місцях великого письменника. Захід, організований Телеорманською обласною радою та Обласним центром збереження та популяризації традиційної культури Телеорману, об'єднав письменників, критиків та молодих авторів, віддаючи шану творчості Маріна Преда та румунському селу.

Серед почесних гостей були академік Мірча Думітреску, Йоан Крістеску, Александру Преда, а також письменники Горія Гирбеа, Аурел Марія Барос, Думітру Аугустін Доман та Ніколае Скурту. Програма включала сесії доповідей, публічні читання, презентації книг та відвідування Меморіального дому «Марін Преда» в Сіліштеа-Гумешть.

Важливим моментом став Національний конкурс короткої прози «Марін Преда» серед авторів, які не є членами Спілки письменників. Одним із переможців конкурсу став Степан Крістіан Давід Трайста, який отримав премію журналу *Bucureștiul literar și artistic*. Інші нагороди надали журнали *Luceafărul de dimineață*, *Neuma*, *Argeș*, *Mozaicul*, *Caligraf*, *Litere* та *Sud*, а твори лауреатів будуть надруковані в колективному збірнику.

Фестиваль підтвердив цінність телеорманської літературної традиції, просуваючи нові голоси румунської прози та привертаючи увагу публіки до талантів початківців.

«ДНІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ»

(Продовження з 29 с.)

Поети Адріан Сучу і Тудор Войку внесли у вечір власні інтонації: їхні рядки, звернені до Емінеску, звучали як інкантації, як шепіт пам'яті, що пробуджує невидимі струни душі.

Про велич і страждання Тараса Шевченка говорили письменники Михайло Гафія Трайста та Степан Трайста, нагадуючи, що слово Кобзаря — це не лише літературна спадщина, а й незгасний вогонь свободи, який вів український народ крізь темряву.

А коли Ліса-Марія Йонеску заспівала пісні на його вірші, зал завмер: голос переплівся з поезією, і межі між словом та музикою розчинилися. Це був момент, коли Шевченко ожив у пісні, а Емінеску відповів йому тишею сердець.

У залі були присутні представники провідних медіа TVR1, Orizont TV, Radio România Internațional, Lu-

ceafărul de dimineață, Cuvânt românesc. Їхні камери й пера зафіксували не лише подію, а й атмосферу — той невидимий міст, який з'єднав Україну та Румунію через поезію.

Так завершилися «Дні українського театру» — не як формальна подія, а як духовне свято, де театр, поезія і музика злилися воедино, щоб нагадати: навіть у тривожному світі є простір свободи, де слово і пісня здатні творити єд-

Лариса Міхаєла ТРАЙСТА-ІСПАС

КРІЗЬ СУМ І БІЛЬ

Соками пам'яті

Вони спочивають, немов немовлята,
у братських могилах, під темною землею.
Тіла їхні тихо тліють у тиші,
а душі слухають серце України.

Їхні кістки стають полем,
де колос пшениці проростає крізь грудку землі,
де трави тягнуться до неба,
і калина червоніє соком пам'яті.

Вони чекають воскресіння,
не для себе, а для землі,
для всього живого, що ще не знає їхніх імен.
Кожен клптик плоті
проникає в стебла, у листя, у зерно,
щоб годувати їх своїм тілом.

Вітер носить їхній шепіт,
ніч обіймає їх, як матір,
а сонце приходить повільно,
щоб заглянути у спокій їхніх очей.

Вони живі у траві, у колосі, у калині,
чекають дня,
коли Україна стане живою в їхньому воскресінні,
і коли їхні руки, хоч і мертві,
зможуть годувати землю.

Тут немає слів для плачу,
тільки глибокий і темний шепіт землі,
де герої, немов немовлята,
чекають,
чекають воскресіння.

Тиса

Тиса біжить, швидка і гучна,
з гір несе шепіт забутих предків,
вони говорять у хвилях,
у кожному камені, у кожному повороті ріки.

Легідно пестить береги українських сіл,
шепоче колискову траві і деревам.

Спи, дитинко, Тиса тебе колише,
шепіт предків пливе разом з хвилями.

Dormi, copilule, râul te leagănă lin,
strigătul străbunilor curge cu valurile.

Nyugodj, gyermek, a Tisza ringat lágyan,
őseink hangja úszik a hullámok között.

Спавай, дитє, Тиса те лїула благо,
шапат предака плови тихо с таласом.

Тиса біжить, як музика, як дихання,
і ти чуєш: минуле живе в течії,
а береги – спогади предків,
що колискову співають ще й сьогодні,
на всіх мовах, у всіх серцях.

Театр нічного кохання

Бляшаний півень стоїть на даху,
кукурікання його розтинає тишу ранку.
Опудало з грядок дивиться вдалечинь,
їхнє кохання сплітається у місячному сьайві.

Старий перелаз стоїть осторонь,
як мовчазний свідок тихого дива.
Стара черешня схиляє гілля,
наче благословляє дивне сплетіння тіней і металу.

Вітер грає на листях і хвилях бляшаного півня,
сріблясті відблиски місяця торкаються опудала.
Вони – немов два світи, що зустрілися в нічній тиші,
і любов їхня росте між дахом і грядками,
під охороною темної черешні та старого перелазу.

Кукурікання півня ллється в темряву,
відлуння б'ється об стіни, об землю.
І навіть ніч, сповнена тіней,
не здатна роз'єднати їхню дивну ніжність,
бо кохання буває і бляшане, і живе,
коли місяць оберігає його спокій.

Шепіт рідної землі

Туга тягнеться за мною, як тїнь,
кожен крок відлунує стежками рідного села.
Батьківська хата стоїть у спогадах,
завжди відчинені двері, завжди пахне димом.

Стара груша під вікном,
її гілля пам'ятає мої дитячі руки.
Сонце сідає на дахи,
а я чую шепіт давніх голосів.

Рідне минуле не йде,
воно живе у запаху хліба, у трісках підлоги.
Кожна стежина, кожна криниця, кожен камінь
спогадом обіймає серце, тягне назад.

Я стою на порозі часу,
дивлюся на те, що було,
і відчуваю, як земля рідного села
шепоче мені: «Ти завжди тут, у серці».

Рады ВАНКУ

Каддіш

*

Любове моя після того як ти витягла моє тіло
з братської могили
знайшла в передній кишені мого пальта блокнот
з останніми віршами Він був мокрий Від сирої землі
Але й від тіла
мого зотлілого і просоченого в папір
Висушила його на сонці Ти стояла

біля плоті і чекала щоб воно висухло щоб побачити чи
можна прочитати вірші Я подумав що ти дивишся
на тіло моє

як воно випаровується з блокнота
Як воно випаровується з віршів і було
трохи дивно що вірші можна було побачити тільки
якщо випаровувалося

моє тіло з них Було літо Я випаровувався швидко і вірші
почали з'являтися Ти їх читала і я дивився на тебе
одночасно

з повітря зверху де я випаровувався і з братської могили
де я залишався з віршів Ти не плакала Але плакав я Ти

дивилася здивовано як блокнот зволожується знову
на нього На мене Чим більше ти дула тим більше
блокнот зволожувався Ти поклала

Його в кишеню Я випаровувався від тепла твого тіла
набагато
швидше ніж від сонця Як я випаровувався іноді

Від сонця і солодкої смерті що разом з'являлися
на твоєму обличчі під час оргазму Коли ти його дістала
через хвилину

зовсім сухим було видно що ти нічого не розумієш
Ні я не розумію любове
моя Дивлюся на тебе прямо зараз з братської могили
Або може

з віршів Насправді з обох Повітря навколо тебе це я
Якщо

Відчуваєш як повітря і світло одночасно стають
якоюсь вологою сіллю

не лякайся Це лише я Це лише поезія

*

(Лише тому що світло плаче від того що я пишу
не означає що я живу)

*

Керолін Форш та її антологія з 1993 року, *Against Forgetting*: близько 150 поетів XX століття з поезією-свідченням про тоталітарні та геноцидні жахи; починається з вірменського геноциду і закінчується війнами в Югославії.

Там я відкрив Міклоша Радноті – з блокнотом, у якому він записав останні вірші, знайдені в кишені після того, як його ексгумували з братської могили, куди його кинули нацисти. І лише завдяки непохитній любові його дружини, Фанні Д'ярматі, його вдалося віднайти. Папір уже був просякнутий рідинами його власного розкладеного тіла, його залишили висохнути на сонці – і на ньому знову з'явилися одні з найжахливіших і найсвітліших віршів, коли-небудь створених людиною.

Міклош Радноті та Фанні Д'ярматі

Радноті записав у своїх віршах примусовий марш ув'язнених, розстріли на тій дорозі від мідних шахт у сербському місті Бор до Угорщини (включно з розстрілом його друга, скрипаля Лорсі Міклоша, якого вбили пострілом у потилицю; «так само вб'ють і тебе через кілька днів», – зазначив у рядку в останній день жовтня 1944 року; саме так і сталося – через кілька днів його також розстріляли в потилицю), спогади про Фанні (осліплююче освітлені – епіфанії у найсильнішому, строго сакральному сенсі цього слова).

Фанні прожила ще 70 років, до лютого 2014-го. Вона більше не виходила заміж. Після її смерті з'явився щоденник обсягом 1300 сторінок, що охоплює роки 1935–46, про який вона не говорила нікому протягом

цих 70 років. Вона змусила і цей щоденник з'явитися з небуття – так само, як колись змусила поезію повернутися з могили. Вона є абсолютною героїнею цього поетичного дійства, цієї комбінації некії та кадишу.

У папері gjtв Радноті, просоченому його тілом, мозком і серцем, насправді просякла вся людяність.

(Лише тоді, коли папір просякне твоїм тілом, означає, що ти пишеш по-справжньому.)

*

Я міг би й не згадувати про тебе любове моя але простих речей не варто робити Простим є серце

яке коли вмирає вже й померло Простим є мозок який коли зупиняється справді зупинився

Але братська могила ніколи не проста Тут усе вирує по той бік крові Як у поезії Як у коханні Ти

завжди була нашою братською могилою любове моя Ми перейшли з першої секунди по той бік крові

*

(Те, що я пишу ці поеми не означає, що я живий.)

*

Як гарно сходять серця над нашою спільною могилою сказав Міклош Тссс мовлять мертві щоб не злякати їх

І ми дивимось як серця ковзають угорі немов риби зі світла Ні хвоста ні луски кричить хтось

зкраю Та ти дурень налякав їх горлає сусід його Ні не злякались йолопе Декілька сердець спустились іще

ближче Мертві хвилюються як сироти під час візиту на всиновлення

Я чую її каже Міклош Це твоя Фанні Твоє серце немов світловий

лосось спускається між мертвими й починає плисти до мене

**З румунської переклав
Михайло Гафія ТРАЙСТА**

Ганна ЗЕЧУ

* * *

Господь, Ти все нам дав,
А що насправді треба?!
Повітря скрізь, земля, вода і небо,
Зелені трави, квіти і сади,
Все, що створив від щедрої руки,
Ближніх людей і мову спілкування,
Найголовніше дарував – кохання.
Від нас залежить все це зберегти,
Недоліки в собі перемогти...
І більшого на світі не бажати,
Бо Ти годуєш і птахів крилатих...
Вдягаєш рясно все що проростає...
Дай вдячні нам серця, лише благаю!

* * *

Виховуйте дітей, від зла ховайте,
Свої гріхи на них не покладайте,
Виховуйте себе, не гайте час,
Вони копіювати будуть вас!
Не на словах, на прикладах навчайте,
Недоліки любов'ю покривайте...
Бо, що посієм у серцях малят,
Обов'язково зійде устократ...
Душа дитини швидко все сприймає,
Неначе губка світ в собі збирає...
Хто замість грошей дітям час віддає,
Той ні на мить про це не шкодував.
Настане день, ми станемо, мов діти,
Як неминуче почнемо старіти...

* * *

Все гарне – наслідки любові
Та доказ, що вона жива,
Її безмежність – наче море,
Та неосязність – мов гора!
Все те, що погляд зупиняє,
Захоплює нестримний дух,
Що про добро розповідає,
Продовжує життєвий рух –
Її сліди. А де зневіра,
Де начебто надій нема,
Вона одна – вогонь і сила,
Що йде до самого кінця!
Немає слів, щоб описати
Які плоди любов дає,
Вона лиш прагне віддавати,
Наповнює собою все!

* * *

Пробачте всі, кого я засмутила,
Кого в свій час, на жаль, недолюбила...
Пробачте так, як Бог прощає всіх,
Не згадуйте той ненавмисний гріх...
Бо те, що не поспішимо простити,
Нас може в царство Боже не пустити...

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з № 374-375)

Гуцул у дорозі

Старі не втручалися безпосередньо в життя Вончіка; та все ж він упізнавав голос тещі в дедалі настирливіших проханнях жінки, котра вимагала, щоб чоловік привозив їй із Вижниці всілякі прикраси й передусім гроші – якнайбільше грошей, аби похвалитися ними перед іншими жінками села.

– Янко, ти забула, що ми були щасливі й без грошей? – усе більш зболено питав Вончік свою дружину, коли вона обрушувалася на нього з докорами й тяжкими словами.

Жінка вперто хитала головою й поновлювала свої вимоги:

– Чому ти такий ледачий? Інші чоловіки мчать аж до Чернівців, аби зробити приємність своїй жінці. Лише ти не хочеш працювати. Господи, чому я не вийшла заміж за парубка роботящого з долини? – голосила вона, доводячи чоловіка до відчаю.

– Послухай, Янко! Чому ти мене так отруюєш? Ти ж мене любиш. Я певен в цьому. То чому б нам не жити в злагоді? Усі ці обрії – наші... обрії й ночі, Янко. Хіба я не намагаюся дати тобі найбільшу радість? Хіба не часто мене застає світанок без сну, коли я пильную біля твоїх колін? Давай помиримось? Янко... Ну ж бо... Іди до мене... – благаючи кликав Вончік.

Жінка зрештою піддавалася й танула в обіймах чоловіка, що пахли дивно – мохом лісовим та землею, бо Вончік щодня блукав горами, просякнутий їхнім подихом. Та все ж за якийсь час Янка знов починала свої жалі й чоловік ніяк не міг її втихомирити.

У хаті Вончіка не чоловік владарював, а село з його десятками жінок, які весь час підбурювали проти нього дружину. І чоловік зненавидів до краю долининний люд, що не давав йому спокою з його самотністю й отруював йому всю любов до Янки. Зрештою, Вончік почав уникати будь-якої живої душі поза своєю хатою.

Одного пообіддя, коли він ішов до галявини, де росла трава особливо добра для Пуйки, побачив тінь на повороті стежки. Хотів обійти її крізь кущі, та тінь гукнула його на ім'я, і чоловік, упізнавши голос Ірини, зупинився, поки дівчина не підійшла до нього.

– Дивний ти чоловік, Вончіку, – сказала дівчина. – У цю пору чоловіки вертають до своєї хати й до своєї жінки... А ти, ось, ідеш геть... Чи, може, теща завітала?

– Звідки ти знаєш? – поспіхом спитав чоловік.

Дівчина тихо засміялася – немовби сміялася лише для себе.

– Я все знаю... Люди вже почали бунтувати твою жінку, правда ж? І Янка хоче, щоб ти вирушив у світ... Я все знаю, Вончіку... – і вона знову засміялася, але сміх її звучав як зітхання, і чоловік відчув у душі щось схоже на біль.

– Ірино, якби ти мала обличчя моєї жінки... Або вона – твою душу... Як добре було б! Боюся, що душа твоя стала мені люба, Ірино. А це не було б добре ні для тебе, ні для мене... – і Вончік так близько нахилився до неї, що його подих зігрів скроню Ірини.

Дівчина відхилилася.

– Залишмо цю гру. Вончіку, я часто думаю про тебе. Ти залишився в моєму серці. Залишився так, як ніхто інший. Ти мені такий дорогий, що маю силу тікати, коли бачу тебе. Ти мусиш бути далеко від мене.

Вончік поглянув у небо, на гори, на долину. Потім глянув на Ірину, чиє обличчя побіліло від місяця, що саме сховався із вирів іншого світу. Стиснувши руки дівчини, чоловік подумав, що мав би обійняти її й повалити на землю, щоб зануритися разом у забуття. Наче вгадуючи його думку, вона лагідним рухом звільнила руки й, ставши навколішки, схилила чоло на його ноги.

– Що ти робиш, Ірино? Що ти робиш? – стрепенувся чоловік.

– Залиши мене так, Вончіку, – попросила дівчина. – Хочу відчувати до смерті тепло твого тіла в собі. Я – бідна жінка, якій не личить жадати більшого.

Попри опір Ірини, Вончік підняв її за руки, витер їй чоло й поцілував там, де був порох і приниження, а дівчина розплакалася, і той плач її заспокоїв.

– Коли будеш далеко, Вончіку, згадуй іноді про мене.

– Я завжди буду думати про тебе, Ірино. Наступного тижня, певно, вирушу в дорогу. Я вже говорив у Вижниці. Поведу плоти до Чернівців або й далі. Спершу думав пристати до контрабандистів, та передумав. Не тому, що злякався, а тому, що мені дорога Янка. Якби мене застрелили прикордонники, вона б забула мене, і сама та думка, що я зник би в забутті, не дала б мені спокою навіть у могилі.

– Візьми від мене цю гілочку базилику. Вона вбереже тебе від вод і від інших небезпек. Заший її в торбинку й носи завжди при собі.

Дівчина раптом смикнулася від чоловіка й зникла в тіні дерев. Птаха нічна закричала на смерть десь неподалік. Відгукнулася інша – з кінця світу. І десь пролунав постріл, відлуння якого розсипалося по горах. Пуйка здригнулася й поклати морду на плече Вончіка.

– Не бійся, – заспокоїв її чоловік. – Хтось стріляє в зорі. Хіба не бачила, як одна відірвалася й упала бозна-де, у

яке бездонне озеро? Ходімо додому... завтра поведу тебе на пасовище...

Після вечері Вончік сказав своїй жінці:

– Я надумав, Янко. Поїду заробити грошей для тебе. Говорив із Гроссом із Вижниці, тим із плотами. Янко, мені дуже буде сумно без тебе. Чи дорогий я тобі, жінко?

– Дорогий!

– Господи, як же мені буде далеко від тебе? Плакати-муть води з жалю до мене, Янко... Води й зорі... Маю чорні думки, все мені здається, що ця поїздка не на добро... Тут усі мої друзі. Орли, яси, ведмеді... Навіть лисиці. Там, у долині, почуватимуся чужим і непотрібним.

Янка не звернула уваги на жалі чоловіка, тож він пішов вилити свій смуток на вухо Пуйки.

Голос господаря розбудив Йосифа, який дуже здивувався такій справі – що Вончік говорить із кобилою так, наче вона має людську вдачу й розуміння. Наймит був настільки приголомшений, що й поворухнутися не зважився, поки Вончік стояв у стайні, пестячи розумне чоловарини, яка, здавалося, вгадувала біль людини.

У ніч від'їзду чоловіка Янка здавалася ласкавою й поводитися із ним гарно, як колись. Та серце Вончіка не зігрілося. Він був певен, що Янка його любить, але не розумів, що то за любов така, яка штовхає його в життя сповнене злиднів і без любові. Він сподівався, що зрештою жінка його зупинить, але вона заснула в його обіймах, не звільнивши його від обіцянки від'їзду.

«Може, завтра вранці...» – тишив себе Вончік, та зрозумів, що ця надія марна. Він намагався заснути, але тривога так гнітила його, що сон не приходив; уже світало, а чоловік усе ще лежав із розплющеними очима.

Півень закукурікав різко неподалік, і Янка прокинулася, лагідно проводячи рукою по голові Вончіка, який зітхнув і припав до неї з поцілунком. Так лежачи, він раптом відчув, що його долає сон, та Янка безжально струснула його.

– Вставай, чоловіче, досить спав!

– Дай мені ще трошки полежати... – благав він, але жінка вислизнула з-під нього, і чоловікові довелося піднятися. Тоді він промовив: – Ти, Янко, хочеш, аби я неодмінно поїхав?

– Що то за слова, Вончіку? – різко відказала вона. – Або стань у ряд з людьми, або більше з тобою з однієї миски не їстиму. Піду до мамки й осоромлю тебе на все село!

– Хіба ж я завжди не повадився гарно з тобою, жінко? Хіба я не покинув верхів'я гір? Хіба не приносив тобі орлят і лисячих дитинчат, щоб ти бавилася з ними? Хіба не вбив я того сивого ведмедя, щоб узимку ти вкривалася його шкурою? Хіба не приводив я тобі оленів з рогами у двадцять гілок? Та... – і він безнадійно низив плечима; бачив, що марно говорити так до Янки, на чолі якої з'явилася грізна зморшка.

Взявши торбу, приготовану ще з вечора, і сокиру, з якою ніколи не розлучався в дорозі, Вончік рушив хутко

до долини. В очах Янки блиснуло гостре полум'я: вона перемогла свого чоловіка.

* * *

У Вижниці Вончік одразу взявся до роботи, тричі на тиждень сплавляючи плоти до Чернівців. Він пізнав нових людей і місця, та забути жінку не зміг. Коли пліт тихо ніс його зеленуватими хвилями Прута, образ Янки виразно вимальовувався в дзеркалі води, і Вончік стогнав – на здивування свого помічника, хлопця Сидора, який виривав його з мрій і питав:

– Що з тобою, чоловіче? Чи тебе кольнуло, чи, може, водяний дух дав знак?

– Примарилося мені щось, – відповідав чоловік невизначеним жестом, і Сидір більше не допитувався.

Вончік уподобав свого помічника. З-поміж усіх плотогонів, яких він зустрів у Вижниці, Сидір видався найпоряднішим. Жвавий, щирий у думках і слові, відважний у небезпеці – він швидко завоював серце Вончіка, якого дратувала грубість інших. Тож за кілька днів після приїзду до Вижниці він уже заприятелював із Сидором, ділячи з ним дім і хліб.

У Чернівцях Сидір був для Вончіка великою підмогою, адже той не надто вмів дати собі раду серед стількох людей. Здавши на лісопильню пліт, вони разом ходили містом, і Сидір показував йому чернівецькі дива, серед яких найстрашніше йому здалося кіно. Увечері Сидір йшов до своєї коханки, а Вончік чекав на нього в ресторані біля вокзалу до одинадцятої, коли вони верталися потягом до Вижниці.

У години самотності, в тому ресторані, повному робітників, диму й меланхолійного дзенькоту цимбалів, Вончік поволи сьорбав гаряче вино й думав про Янку; а тоді, коли пари вина збурювали йому кров, немов із туману поставали старий Фельдфебель, чужинець із восковим лицем, Катря, Пуйка й Ірина – і чоловікові хотілося плакати. Та Янка поглядала на нього докірливо, й усе знову зникало в імлі.

– З думками, Вончік, з думками? – будив його Сидір, повернувшись від своєї коханки.

– З ними, Сидоре, з ними, – зітхав Вончік.

– Нічого, скоро осінь настане – й ти зможеш вернутися до своїх, – утішав його помічник.

Випивши по чарці горілки біля шинквасу, вони поспішали на вокзал, і Вончік сідав біля вікна вагона, щоб вітер прохолодив йому чоло, а Сидір заводив розмови з іншими пасажирами, розповідаючи небилиці, почуті зимою край печі, коли мороз такий дужий, що й зорі тріскають.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)*(Продовження з № 374-375)*

Таки тієї самої ночі, після того, як Джордж вернувся додому, хтось постукав у двері. Хтось із картярів відкрив, думаючи що стукає котрийсь зі своїх, але то були міліціонери – Старшина Іліє Урда, його підлеглий, старший сержант Нікіфор Доре та два солдати зі секурітате.

Пройшовши повз кімнати, в якій гравці застигли з картами в руках, увійшли в спальню, де знаходились Джордж з Марічкою.

– Ось, як! Брат спить зі сестрою в одному ліжку!

Кілька тижнів перед тим Урда зустрів Марічку і запитав, як їй живеться з новим коханцем, і чи старшина з партії не застрелить його. Марічка відповіла, що Джордж її двоюрідний брат.

– Не ваше діло, з ким я сплю, – відповіла Марічка.

– Може, моє, а, може, й не моє, – продовжував посміхатись старшина.

– Не ваше, не ваше...

– Ну, ми це ще побачимо.

– І що ви робите тут серед ночі, як ви собі позволяєте...

– В мене дозвіл на обшук вашого дому і на арешт вашого коханця, пардон мадам, брата двоюрідного!

– Як це? Що він зробив?

– А це ви в нього питаєте.

– Що це за цирк, – глянула на Джорджа.

– Я сам не знаю, – знизав той плечима.

– Та хоч скажіть завіщо ви його?..

– А то не наше діло, завіщо, не завіщо...

– Як не ваше?

– А так: мені наказують арештувати, я арештую, наказують відпускати, я відпускаю.

– Господи Святий! – сплеснула руками Марічка.

– Давай, голубчику, підйом!

Джордж встав і почав одягатись, а коли закінчив, Урда витяг наручники:

– Давай руки!

– Та що ви, він же не розбійник, – запротестувала Марічка.

– Не кричіть, пані, такий закон!

– Темний би вам закон, – ледь прошептала Марічка й опустила на ліжко.

Три тижні протримали Джорджа під арештом. Правда, не били, нічого не питали, годували, а потім судили.

Даремно ходила Марічка до Урди...

Даремно обіцяла грошей...

Урда посміхався та облизував масні губи: «Я не можу нічого зробити, мадам Боварі, адже у вас коханець – великий начальник там, на горі...» – показував пальцем у небо.

Даремно ходив і тренер Бузату і дзвонив всім знайомим.

Не вийшло нічого...

Тільки адвокат-художник Теодор Бардешяну, у своїх адвокатських промовах заступався за Джорджа.

Джорджа засудили за зневагу до Румунської робітничої партії та до її головного секретаря товариша Георгія Георгіу Дежа.

– Це неправда...

– Як неправда, коли є свідки... Надійні товариші – члени партії – товариші: боксер Іліє Кочан та офіціант Василіка Вайда.

Його засудили на шість місяців...

Ні, не тюрми, а на шість місяців праці...

Тренування?..

Ні, він більше не може бути членом спортивного клубу «Воїнца».

А з місця праці його перевели до Лісового підприємства, що належало до міста Борша.

Він міг повертатися щосуботи додому...

До Марічки...

До Мадам Боварі...

Але хто міг вгадати, що на нього чекало в Борші.

Долю конем не об'їдеш...

«Шість місяців мине швидко...», – тішила його Марічка.

«А потім?»

«Потім побачимо...»

А чи буде те потім...

А що буде з ними, з їхнім коханням...

Хто б міг вгадати...

Бузату після того всього пережитого, занепав духом і почав заглядати щодня в чарку, ліпше сказати щоночі, бо вдень він приходив до себе від похмілля, а увечері починав знову.

Він знав, що по лінії партії робляться всякі непартійні справи, але щоб на стільки...

«Занапали хлопця!» – повторював.

Одного дня вирішив не пити більше.

Вирішив повернутися в рідне буковинське містечко, де міг працювати до пенсії викладачем фізкультури, або заснувати клуб з вільної боротьби.

Але ні, це ні!

Навіщо приготувляти чемпіонів, яких робітничка партія судить і пхає в тюрми.

Навіщо?..

Перед тим як покинути Сігет, зустрівся з боксером Кочаном та офіціантом Вайдою.

Вони не знали, що то він, бо при зустрічі він був замаскований.

Але після тієї зустрічі боксер Кочан зістався на все своє життя в інвалідному візочку, а офіціант Вайда зістався кульгавим на ліву ногу, до кінця своїх днів.

Опісля тренер Бузату, жалів споминаючи ту зустріч, бо такі, як Кочан та Вайда, є тільки мізерними підлабузниками системи партії, начальники якої вважаються богами на землі.

Пізніше, через місяць, коли він уже покинув Сігет і оселився в рідному містечку, йому розповів старий учитель Біланюк, який слухав радіо «Голос Америки», що про нього та спортсмена Джорджа Дьордьолюка, якого звали, ще й Геркулесом Карпат говорили по радіо. Ліпше сказати прочитали листа, якого підписав ніхто інший, як Джордж Дьордьолюк.

Листа написав таємний кореспондент «Голосу Америки» адвокат Теодор Бердешяну, але про це не знав ніхто.

Через кілька днів його запросили до посту міліції.

– Ви знаєте чому ми вас запросили до міліції?

– Не знаю, – відповів байдуже Бузату.

– І не здогадуєтесь?

– Не здогадуюсь, – знизав той плечима.

– Не гарно, товаришу Бузату, що ви скаржитесь капіталістам на вашу державу... на вашу партію... на ваших керівників.

– Про що ви, товаришу лейтенант? – запитав нібито здивовано Бузату.

– А про те, що про вас та вашого Геркулеса говорить «Голос Америки».

– Я не слухаю «Голос Америки», товаришу лейтенант.

– Ви хочете казати, що не знаєте про листа, якого написав ваш бувший спортсмен Джордж Дьордьолюк?

– Не знаю ні про який лист.

– Коли ви його бачили останній раз?

– Дьордьолюка?

– Так, саме його.

– В день, коли його арештували.

– Більше не зустрічались з ним?

– Не зустрічався!

– Це на вашу користь! Напишіть це все в заяві – і ви вільні.

❖ ❖ ❖

Перший секретар повітової організації Робітничої партії, Вірджіл Вішан ходив, як обпарений. Йому дзвонив сам товариш Іонел Томеску, один зі заступників першого секретаря партії.

– Вішане! Що трапляється там, в тебе, Вішане?..

– Про що ви, товаришу?

– Не верти дурня, Вішане! Я про твого Геркулеса.

– Та він не мій, товаришу! – спробував оправдатись Вішан.

– Не відмахуйся, Вішане, бо я так тобою відмахну, що опинишся столяром у кооперативі, звідки тебе витяг, туди й запхаю!

– Та я, товаришу, не можу відповідати за все...

– А хто хоч би відповідав, я? Чи святий Онурій? У тебе трапилось ти відповідай!

– А звідки мені було знати, що той селяк напише листа до «Голосу Америки»?

– Ти мене питаєш, звідки тобі знати? Треба знати все! Зрозумів?!

– Зрозумів!

– Де він зараз?

– Його засудили на шість місяців праці.

– І де він, зараз?

– У Борші, на лісовому підприємстві.

– Щоб за місяць був на каналі Дунай-Чорне море, зрозумів?

– Зрозумів, товаришу Томеску!

– Тоді виконуй і тримай мене в курсі.

– Добре, товаришу!

– І ще одне!

– Слухаю!

– Дізнайся, хто писав листа, ти ж кажеш, що він селяк, невіглас.

– Обов'язково дізнаюся!

– Гаразд, приходь до Бая Маре і розкажеш, що і як.

– Добре, товаришу!

Вішан викупив три цигарки одну за іншою, випив каву та рюмочку коняку, і покликав до себе майора Ненештяна, начальника секурітате.

Майор, ознайомившись зі справою, попросив дві години на розробку плану, а увечері лейтенант Сиретяну та старшина Діну, вирушили до Борші, виконати наказ майора.

Вішан того вечора добре підпитий сів за кермо і врізався в електричний стовп, машина перекинулася і потонула в річці Сисар, разом з ним. Його дістали неживим.

(Далі буде)

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

АРХИСТРАТИГ МИХАІЛ – НЕБЕСНИЙ ВОІН І ПОКРОВИТЕЛЬ ДУХОВНОЇ СИЛИ

Образ архистратига Михаїла посідає виняткове місце у християнській свідомості й культурі. Його ім'я давньоєврейською *Mi-ka-El* означає «Хто, як Бог?», тобто – «ніхто, крім Бога». Уже сама етимологія імені вказує на його головну місію – боронити Божу славу від зла, утверджувати правду, захищати людей від демонічних сил.

Святе Письмо згадує Михаїла кілька разів. У цих текстах він – небесний воїн, керівник ангельського воїнства, який перемагає сатану та його прибічників. Боротьба Михаїла – це символ протистояння добра і зла, духовної битви, яка триває в серцях людей і в історії людства.

У книзі Одкровення Івана Богослова (12: 7–9) описано одну з найвеличніших візій Святого Письма: «І сталася війна на небі: Михаїл і ангели його воювали з драконом...». Ця сцена має глибоку космогонічну й морально-етичну символіку. З одного боку, вона означає первісний розкол у духовному світі – падіння гордих духів, які втратили світло. З іншого, – це образ постійної духовної боротьби, що триває у людському серці. Михаїл уособлює вірність і порядок, дракон – хаос і сваволю.

Вигук Михаїла «Хто, як Бог?» підкреслює тезу віри і формулу боротьби. Він не просто переміг силою меча, а поставив істину над гординою, вірність над самозвеличенням. У цьому сенсі битва Михаїла з Драконом – це *метафізична драма буття*, де добро тріумфує завдяки покорі.

Пророк Ісаїя (14: 12–15) передає міфопоетичну легенду про падіння Денниці, «сина зорі ранньої», який захотів поставити свій престол вище Божих зір: «Ти говорив у серці своєму: зійду на небо... поставлю престол свій вище зір Божих». Цей текст у християнській екзегетичі (св. Єронім, св. Григорій Великий) тлумачиться як опис гріхопадіння

Люцифера – ангела світла, який через гординю став сатаною. Тож перемога Михаїла означає моральний суд над бунтом.

В апокрифічних книгах мотив війни Михаїла з сатанинськими силами набуває розгорнутої драматичної форми. Книга Єноха (розділи 6–10) описує, як частина ангелів на чолі з Азазелем і Семіазою (у деяких редакціях – Сатанайлом) зійшла на землю, згрішила гординою й навчила людей злу.

Михаїл, Гавриїл, Рафаїл і Уриїл виступають як караючі архангели, що сковують демонів і скидають їх у безодню: «І сказав Господь Михаїлові: „Іди, скуй Азазеля і кинь його у пійтму...”» (1 Єнох, 10: 4–6). В Апокаліпсисі Мойсея Михаїл виступає охоронцем душі Адама, переможцем сатани, що намагається осквернити тіло першої людини. У цих текстах простежується етичний наголос: Михаїл не лише мечем, а й молитвою і послухом долає зло. Його зброя – святість, не насильство.

У богослов'ї св. Івана Дамаскина («Про віру православну», IV, 15) Михаїл символізує вірність послуху. Люцифер прагнув самостійного буття, поза джерелом світла; Михаїл же засвідчив істину, що життя можливе лише у зв'язку з Богом.

Отже, перемога архангела Михаїла – не так фізичний акт, як моральна подія: утвердження любові й порядку над сваволею. Гріх Денниці – самозакоханість світла; доблесть

Михаїла – служіння Світлу як Жертовності. Тому в християнському світогляді ця битва триває не в просторі, а в серці: коли людина чинить смиренно й праведно, у ній перемагає Михаїл; коли піддається гордині – прокидається Денниця.

Боротьба архистратига Михаїла з Денницею – це вселенський архетип, у якому поєдналися космічне, моральне й національне. У богослов'ї – це перемога смирення над гординою; в апокрифах – битва світла

Іван Руткович.
Архистратиг Михаїл. 1699 р.

й темряви; у народній духовності – образ охоронця дому, землі, народу. Цей мотив нагадує, що зло долається не мечем сили, а мечем правди. Михаїл – не тільки воїн, а й утілення тієї істини, яка робить світ живим і чистим. Тому його вигук – «Хто, як Бог?» – залишається формулою віри, що перемагає спокусу стати богом без Бога.

У християнському мистецтві архистратиг Михаїл зображується у воїнських обладунках – з мечем, списом або щитом, найчастіше – у момент перемоги над змієм-дияволом, що символізує остаточну перемогу світла над темрявою. Іконографічно Михаїл втілює ідеал небесного лицаря, який поєднує мужність і милосердя, силу й праведність.

В українській духовній культурі образ архистратига Михаїла став символом духовної боротьби, небесного заступництва і національної єдності, уособленням віри в перемогу добра над злом. Для українців він – передусім покровитель землі й народу, воїн правди й символ духовної державності, який поєднує небо й землю, метафізику й мораль.

У народному календарі день святого архистратига Михаїла – одна з найважливіших дат осіннього циклу. Свято, що припадає на 8 (21) листопада, знаменує завершення господарського року, коли «земля йде на спочинок. За народною уявою, архистратиг «замикає землю» на зиму, а ключі від неї зберігає до Благовіщення. Цей день був межовим часом – підбиттям підсумків року, подякою за працю й надією на новий початок.

На Михайлівські «братчини», або «мирилки», громади збиралися на спільну трапезу, мирилися після суперечок, просили архангела про злагоду й добробут. У народній приповідці мовиться: «На Михайла треба всім помирися, бо архангел не пускає до неба того, хто має зло в серці». Цей звичай набув глибокого морального сенсу: архистратиг Михаїл сприймається як миротворець і охоронець спільноти, покровитель чистоти серця й громадської єдності. Його день – це час примирення, очищення від сварок і духовного оновлення громади.

У побутовій традиції свято архистратига Михаїла збігалось з початком вечорниць. Після завершення польових робіт молодь збиралася по хатах, співала духовних і жартівливих пісень, плела вінки, вишивала, готувала медівники – усе це відбувалося «під покровом архангела, що береже любов і чистоту». Таким чином, у народному житті свято мало не лише релігійне, а й соціально-етичне значення, символізуючи єдність праці, миру й радості.

Від XI століття в Україні почали масово поставати храми на честь архистратига Михаїла. Після

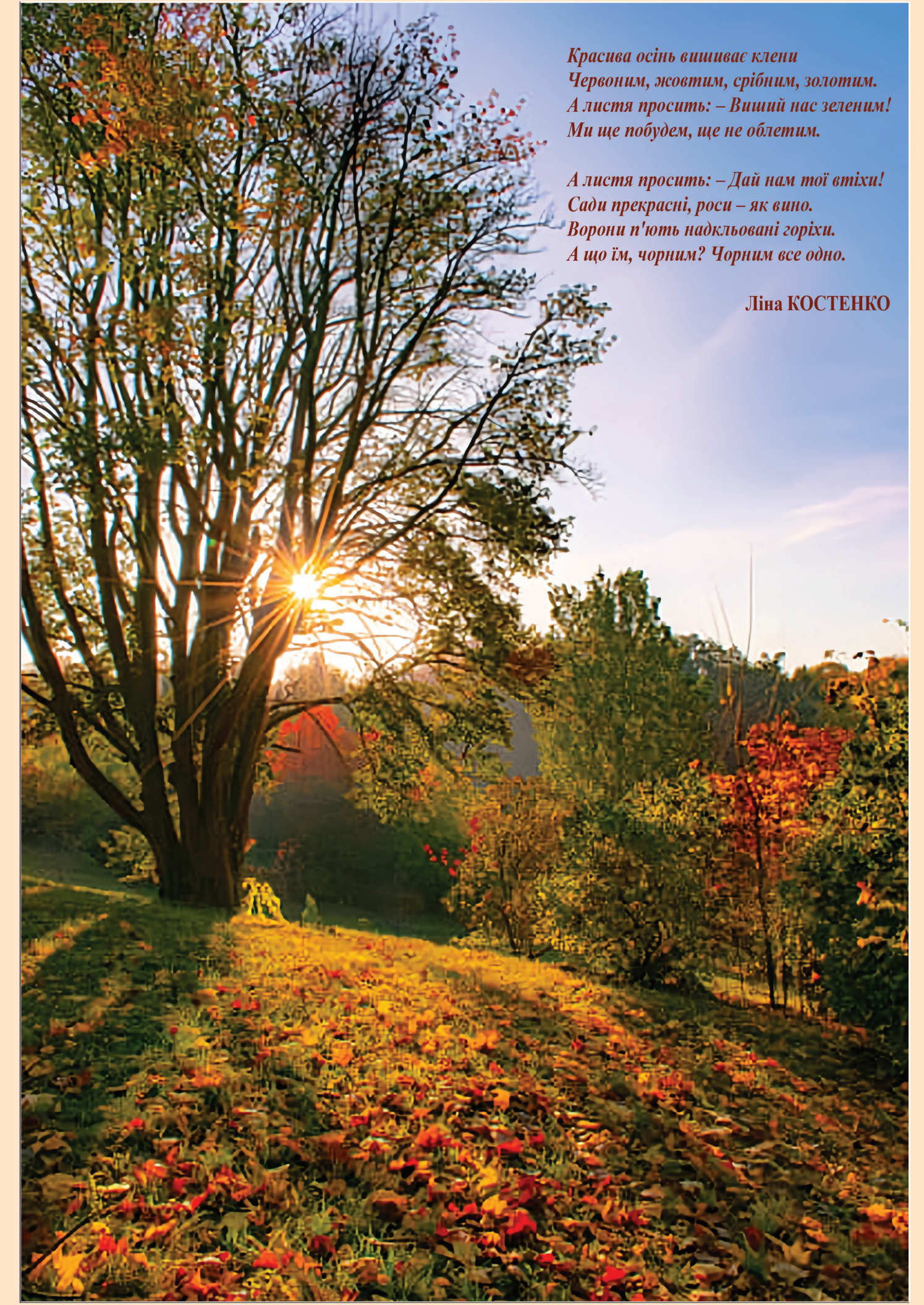
Рафаель Санті. Архангел Михаїл.
Між 1504 і 1505 рр.

заснування Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві (1108–1113) його культ поширився на всі українські землі. У багатьох селах день Михаїла став храмовим празником – урочистим днем літургії, хресного ходу, спільної трапези та ярмарку. Люди молилися архангелові за добру погоду, врожай, здоров'я дітей і захист від ворогів. У народній побожності архистратиг Михаїл виступав охоронцем дому, дороги та порога; йому молилися мандрівники, воїни й пастухи. На дверях хат часто малювали хрест і літери «АМ» – «Архистратиг Михаїл», щоб він оберегав оселю від злого духа.

В образі архистратига Михаїла українська традиція поєднала високе небесне покликання й земне служіння. Він – символ вірності, правди й духовної твердості, образ Божої присутності в історії. З княжих часів і до сьогодення архистратиг Михаїл залишається покровителем Києва, України, воїнства й народу, знаком небесного захисту, праведного поведіння й перемоги світла над темрявою. У загальнонародній свідомості усталилося переконання: архистратиг Михаїл стоїть не лише на небі, а й у серці кожної людини, яка бореться за добро. Через нього українська духовність утверджує головний закон буття – служіння світлу як найвищу форму свободи.

Архистратиг Михаїл – це вічний вартовий українського духу, воїн правди й знак воскресіння народу.

*Красива осінь вишиває клени
Червоним, жовтим, срібним, золотим.
А листя просить: – Виший нас зеленим!
Ми ще побудем, ще не облетим.*

*А листя просить: – Дай нам тої втіхи!
Сади прекрасні, роси – як вино.
Ворони п'ють надкльовані горіхи.
А що їм, чорним? Чорним все одно.*

Ліна КОСТЕНКО